

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ФІНАНСІВ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: Банкрутство суб'єкта господарювання та шляхи його подолання

Виконав: здобувач 4 курсу, гр. 051з-206-03

спеціальності 051 Економіка

ОПП «Економіка підприємства»

Мамедлі Фуад Іхтіяр огли

(прізвище та ініціали)

Керівник

Гросул В.А.

(прізвище та ініціали)

Харків – 2024

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 Факультет економічних відносин та фінансів, заочна форма навчання
 Кафедра економіки та бізнесу
 Ступінь вищої освіти бакалавр
 Спеціальність 051 Економіка, ОПП «Економіка підприємства»

:

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. В.А. Гросул

«15» квітня 2024 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Мамедлі Фуад Іхтіяр огли

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема Банкрутство суб'єкта господарювання та шляхи його подолання

Керівник Гросул В.А., д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ДБТУ від «15» квітня 2024 року № 11-04/20

Термін подання роботи « 13 » червня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Етапи підготовки та захисту КРБ	Терміни виконання
1. Вибір студентом теми КРБ і подання заяви на кафедру; затвердження тем і призначення наукових керівників; складання і затвердження індивідуальних завдань на виконання КРБ	15 квітня - 17 квітня
2. Підготовка вступу і першого розділу КРБ	18 квітня - 2 травня
3. Підготовка другого розділу КРБ	3 травня - 13 травня
4. Підготовка третього розділу КРБ, висновків, додатків, переліку використаних джерел	14 травня - 24 травня
5. Подання студентом завершеної КРБ науковому керівнику для перевірки на плагіат та оформлення відгуку	25 травня - 31 травня
6. Попередній розгляд КРБ на комісії від кафедри	1 червня - 5 червня
7. Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та рецензування	6 червня - 12 червня
8. Захист КРБ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	13 червня - 24 червня

Дата видачі завдання «15» квітня 2024 р.

Здобувач

(підпис)

Мамедлі Фуад Іхтіяр огли

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Гросул В.А.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кількісні характеристики роботи: обсяг - 55 сторінки, 10 таблиць, 7 рисунків, список використаних джерел з 57 найменувань.

Актуальність. Для виживання та успішного розвитку в таких умовах необхідно впроваджувати ефективні стратегії попередження банкрутства. Проблематика банкрутства, його ідентифікації та попередження користується увагою науковців через високу практичну значимість.

Стислий огляд змісту. В роботі розглянуто теоретичні основи оцінки ймовірності банкрутства підприємства, проведено аналіз фінансового стану в контексті діагностики банкрутства підприємства, а також визначено обґрунтування механізмів стабілізації діяльності підприємства.

Реальність пропозицій. Пропозиції та рекомендації, що подані в роботі, дозволять підприємствам самостійно діагностувати банкрутство підприємства, а також знаходити методи обґрунтування заходів попередження банкрутства.

Апробація результатів дослідження. Сформульовані в кваліфікаційній роботі теоретичні узагальнення та практичні рекомендації спрямовані на процес обґрунтування механізмів стабілізації діяльності підприємства.

Ключові слова: банкрутство, борг, зобов'язання, фінансова неспроможність, грошові кошти, діагностика банкрутства.

Quantitative characteristics of work: volume - 55 pages, 10 tables, 7 figures, references 57 titles.

Topicality. In order to survive and develop successfully in such conditions, it is necessary to implement effective bankruptcy prevention strategies. The problem of bankruptcy, its identification and prevention receives the attention of scientists due to its high practical significance.

Summary of the content. The paper examines the theoretical foundations of assessing the probability of bankruptcy of an enterprise, analyzes the financial condition in the context of diagnosing the bankruptcy of an enterprise, and also defines the rationale for the stabilization mechanisms of an enterprise.

The reality of the proposals. The proposals and recommendations presented in the work will allow enterprises to independently diagnose the bankruptcy of the enterprise, as well as to find methods of justifying bankruptcy prevention measures.

Approval of research results. The theoretical generalizations and practical recommendations formulated in the qualification work are aimed at the process of justifying the mechanisms of stabilization of the enterprise's activity.

Key words: bankruptcy, debt, liabilities, financial insolvency, cash, bankruptcy diagnosis.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Поняття банкрутства та його види	7
1.2. Діагностика банкрутства як основний шлях попередження банкрутства підприємств	11
1.3. Аналіз заходів щодо попередження банкрутства	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ДІАГНОСТИКИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	21
2.1. Організаційно-економічна економічна характеристика ТОВ «Остек»	21
2.2. Аналіз майнового стану ТОВ «Остек».....	26
2.3. Аналіз фінансового стану підприємства ТОВ «Остек»	32
РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	40
3.1. Діагностика банкрутства ТОВ «Остек»	40
3.2. Обґрунтування заходів попередження банкрутства ТОВ «Остек»	48
ВИСНОВКИ	53
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Сучасна економіка характеризується значною нестабільністю, що зумовлена глобальними факторами, такими як пандемії, фінансові кризи, політичні конфлікти та інші. В таких умовах підприємства стикаються з непередбачуваними викликами, які можуть порушувати стабільність їх функціонування, викликати проблеми у здійсненні взаєморозрахунків, сприяти розвитку неплатежів. Ці фактори посилюють загрози конкурентного середовища, в якому підприємства сперечаються між собою за обмежені ресурси та ринки збуту. Для виживання та успішного розвитку в таких умовах необхідно впроваджувати ефективні стратегії попередження банкрутства.

Проблематика банкрутства, його ідентифікації та попередження користується увагою науковців через високу практичну значимість.

Поняття банкрутства та його види досліджували такі сучасні дослідники як О.С Брагіна, Ю.М. Великий, І.П. Косарева, О.І. Волот, І.М. Бабич, О.О. Ткаченко, Т.А. Жадан, О.В. Мелень, Н.В. Якименко-Терещенко, О.Л. Пластун, І.В. Троц. Методи діагностики банкрутства розробляли та апробовували Е. Альтман, Р. Таффлер, Г. Спрингейт, Р. Ліс, О.О. Терещенко, В.В. Ковалев, О.Б. Ватченко, О.А. Ліснічук, М.П. Хохлов. Антикризове управління є предметом уваги О.О. Терещенка, Л.М. Бабич, І.О. Бланка, С. В. Глущенко, С.В. Івахненкова, Г.А. Дорошук, Н.М. Дащенко, В.М. Мельник, Н.В. Бичкової, І.М. Калінської та інших авторів.

Однак тема невичерпана та залишає простір для досліджень, особливо в контексті адаптації методів діагностики та засобів попередження банкрутства відносно діяльності конкретних підприємств.

Мета роботи: обґрунтування заходів запобігання банкрутству для виробничого підприємства на підставі ґрунтовного аналізу його фінансового стану та діагностики ймовірності банкрутства.

Завдання в роботі визначені такі:

– проаналізувати підходи до визначення сутності поняття банкрутства та його видів;

- проаналізувати методи діагностики банкрутства в контексті попередження банкрутства;
- проаналізувати та систематизувати існуючі заходи щодо попередження банкрутства ;
- надати організаційно-економічну характеристику ТОВ «Остек»;
- проаналізувати майновий стан ТОВ «Остек»;
- проаналізувати фінансовий стан підприємства ТОВ «Остек»;
- здійснити діагностику банкрутства ТОВ «Остек»;
- обґрунтувати заходи попередження банкрутства ТОВ «Остек».

Об’єкт дослідження: фінансовий стан виробничого підприємства.

Предмет дослідження: методи діагностики та інструменти запобігання банкрутству.

Методи дослідження. При виконанні теоретичної складової дослідження використовувались методи аналізу нормативної бази та наукової літератури, що дозволило систематизувати та узагальнити інформацію. При виконанні практичної частини були застосовані методи економічного та фінансового аналізу, коефіцієнтний метод, специфічні методи діагностики банкрутства.

Наукова новизна результатів:

- систематизована система заходів попередження банкрутства по трьом напрямам залежно від стану підприємства.

Практична значимість результатів:

- визначений мінімальний обсяг робіт, який має забезпечити підприємству беззбиткову діяльність, що може бути враховано при складанні планів роботи підприємства.
- запропонований перелік заходів, спрямованих на запобігання банкрутству підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття банкрутства та його види

Поняття «банкрутство» є доволі розповсюдженим і при його використанні представники різних сфер надають йому різний зміст. Юристи розглядають банкрутство як формальний процес, який регулюється законодавством і включає судові процедури, розподіл активів та ліквідацію підприємства. Фінансисти трактують його як стан неплатоспроможності, коли організація не здатна виконувати свої зобов'язання перед кредиторами у встановлені терміни. Економісти можуть описувати банкрутство як економічний крах підприємства, що веде до значних змін у ринковій позиції та потенційної втрати бізнесу. Соціологи акцентують увагу на соціальних наслідках банкрутства, включаючи втрату робочих місць і негативний вплив на громаду. У міжнародному контексті банкрутство може означати транскордонні виклики управління активами компаній, що ведуть діяльність у кількох країнах.

Досліджуючи наукові здобутки в питаннях попередження банкрутства, ми зіштовхнулись з тим, що у своїх формулюваннях науковці намагаються не тільки показати сутність поняття, але й охопити причини його появи. Так, О.О Терещенко, О.Л. Пластун, В.І. Рудика, Ю.М. Великий говорять про банкрутство як про наслідок кризи [45, с. 44; 35; 39, с. 128]. Пов'язують банкрутство з кризою також Г. Сукрушева та В. Папуцин, С.А. Мазуркевич, Я.В. Ромашова, З.Є. Шершньова [43, с. 684; 28; 38; 54.]. Скворцов М.М. вважає що банкрутство є наслідком перевищення витрат над доходами [42]. Білоліпецький Н.П. в якості причин чи проявів банкрутства називає фізичне або технічне безсилля. Шеремет А.Д. пов'язує виникнення банкрутства з порушенням гармонії економічного механізму [53]. Андрущак Є.М., Н.А. Голощатов, Н.П Шморгун пов'язують банкрутство з недостатністю грошових коштів чи інших активів в ліквідній формі [2, 15, 55]. На нашу думку, не всі такі визначення

сформульовані коректно. Наприклад, щодо визначення М.М. Скворцова варто додати, що банкрутство може виникнути в результаті системного перевищення витрат над доходами. Більшість авторів констатує неспроможність підприємства оплачувати зобов'язання як основну відмітну характеристику банкрутства. При цьому автори роблять наголос на тому, що ця неспроможність є документально підтвердженою. Окрім згаданих, це такі автори як О.Я. Базилінська, О.С. Філімоненков, І. Бланк, Є. Волконський, Р. Б. Поляков, А.С. Яблонська [4; 49; 7, с.498; 11; 37; 56]. Пов'язують термін «банкрутство» з юридичною процедурою ліквідації бізнесу і бізнес-словники [1, 2]

Отже, між юридичним та економічним трактуванням банкрутства є тісний зв'язок, причому економічне бачення зазвичай є первісним, а юридичне – похідним. Банкрутство починається з економічних проблем підприємства, коли витрати значно перевищують доходи, і стає неможливим виконання фінансових зобов'язань. Таке трапляється через відсутність достатніх грошових потоків, невдале управління, зменшення попиту на продукцію або послуги, економічні кризи, зміни в ринкових умовах та інші економічні фактори, що можуть призводити до фінансової неспроможності. Економічне банкрутство проявляється у зниженні ліквідності, рентабельності та здатності підприємства функціонувати, що створює передумови для юридичного процесу банкрутства.

Якщо є економічні підстави, актуалізується юридичне трактування банкрутства, вступають в дію формалізовані процедури визнання банкрутства, які регулюються законами та нормативними актами. В юридичному контексті визначаються умови та процедури, за якими відбувається ліквідація активів підприємства для погашення зобов'язань перед кредиторами або реорганізація для відновлення платоспроможності. Законодавство про банкрутство надає правовий захист кредиторам, працівникам та іншим зацікавленим сторонам, встановлюючи порядок і черговість задоволення їхніх вимог.

Процедура банкрутства може виступати як інструмент для підвищення ефективності використання ресурсів підприємства. Під час банкрутства здійснюється ретельний аудит і оцінка активів підприємства, що допомагає виявити неефективно

використані або невикористані ресурси, що можуть бути продані або переорієнтовані на більш продуктивне використання. Тобто ресурс потрапляє до тих, хто зможе ним скористатися більш ефективно. Під час банкрутства може бути переглянута і оптимізована операційна діяльність підприємства. Це може включати скорочення зайвих витрат, підвищення продуктивності та впровадження нових технологій.

Існує кілька видів банкрутства, які відрізняються за причинами виникнення, процедурами та наслідками (рис. 1.1).

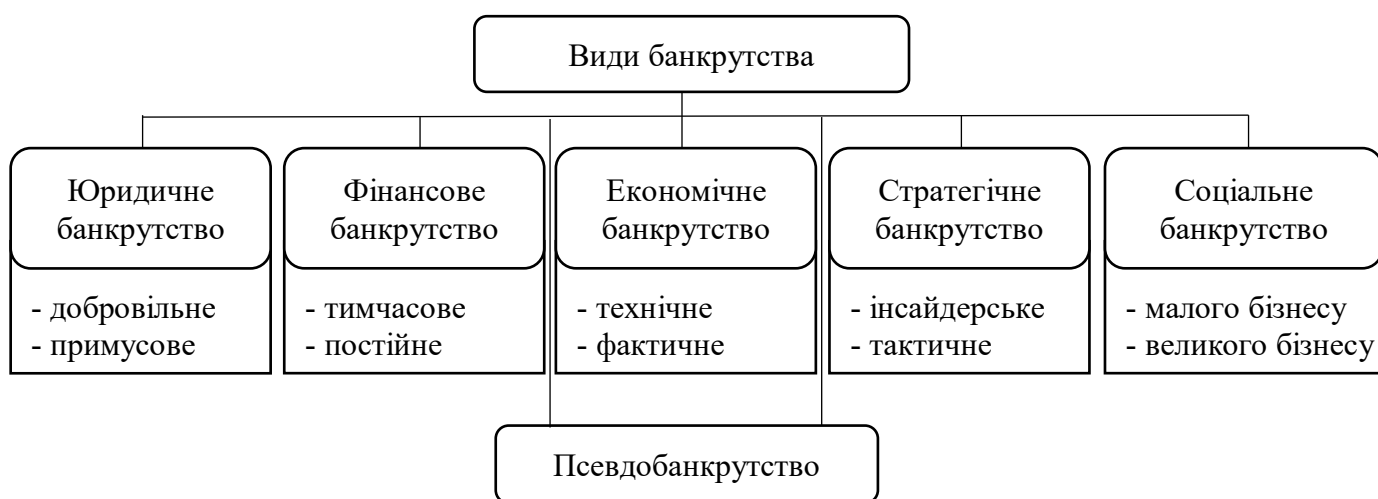

Рис. 1.1 Класифікація видів банкрутства (побудовано автором за [55, 48])

Добровільне банкрутство ініціюється самим підприємством, коли воно усвідомлює свою нездатність виконувати фінансові зобов'язання. Підприємство подає заяву до суду з проханням про оголошення банкрутства. Примусове банкрутство ініціюється кредиторами або іншими зацікавленими сторонами (наприклад, державними органами), які подають заяву до суду з вимогою оголошення підприємства банкрутом через його неспроможність погасити борги.

У підприємства можуть бути періоди, коли воно тимчасово не може виконувати свої фінансові зобов'язання через короткострокові проблеми з ліквідністю, але має потенціал для відновлення платоспроможності. Якщо підприємство не здатне відновити свою платоспроможність через серйозні фінансові проблеми або повну втрату капіталу, таке банкрутство буде постійним, безповоротним без застосування спеціальних відновлювальних процедур.

З економічної точки зору підприємство може зіштовхуватись з технічним банкрутством. Воно виникає, коли зобов'язання підприємства перевищують його активи, але воно продовжує функціонувати і генерувати доходи. Підприємства можуть знаходитись в стані технічного банкрутства достатньо довгий період часу, допоки не вичерпають власні ресурси, або допоки хтось з кредиторів не ініціює процедуру банкрутства. Коли підприємство повністю припиняє свою діяльність через фінансові проблеми і нездатність виконувати зобов'язання, говорять про фактичне банкрутство. Фактичне банкрутство часто є передумовою для ініціювання юридичної процедури банкрутства. Коли підприємство не може виконувати свої зобов'язання, воно або його кредитори можуть подати заяву про банкрутство до суду [24]. В той же час, для того щоб фактичне банкрутство було офіційно визнано, необхідно пройти юридичну процедуру. Суд або інший компетентний орган оцінює фінансовий стан підприємства і приймає рішення про його банкрутство. Це ще раз підкреслює зв'язок між економічним та юридичним трактуванням поняття «банкрутство».

Процедура банкрутства може використовуватись власниками або керівництвом підприємства як усвідомлене стратегічне рішення для отримання вигоди, наприклад, через продаж активів за заниженою вартістю або перерозподіл ресурсів. Також банкрутство дає можливість здійснити реструктуризацію боргів або уникнути виконання деяких зобов'язань, тобто для досягнення певних тактичних цілей. Це дозволяє підприємствам знизити фінансовий тиск і звільнити кошти для інвестування в ефективніші проекти або модернізацію виробництва.

Малий бізнесу потерпає від недостатності ресурсів, ринкових коливань або управлінських помилок. А банкрутство великих компаній має, зазвичай, значні економічні та соціальні наслідки через масштабність бізнесу та кількість зайнятих працівників, яких доводиться звільняти.

Окремою позицією стоїть псевдобанкрутство (або шахрайське банкрутство). Воно виникає коли підприємство або його власники навмисно подають неправдиві відомості про свою фінансову неспроможність з метою уникнення зобов'язань або отримання неправомірної вигоди.

Кожен з цих видів банкрутства має свої специфічні процедури та наслідки, які

залежать від законодавства конкретної країни і конкретних обставин підприємства.

Існування правового інституту банкрутства дозволяє суспільству вирішувати низку проблем. По-перше, процедура банкрутства створює юридичний механізм для захисту прав кредиторів. Вона дозволяє їм отримати хоча б часткове відшкодування своїх коштів через організований розподіл активів банкрута. По-друге, процес банкрутства забезпечує справедливий та впорядкований розподіл активів підприємства між його кредиторами. Це допомагає уникнути хаосу і суперечок між різними сторонами. По-третє, процедура банкрутства сприяє більш ефективному використанню ресурсів [31]. Підприємства, які не можуть ефективно використовувати свої ресурси, залишають ринок, що дозволяє більш успішним і продуктивним компаніям використовувати ці ресурси краще. У деяких випадках процедура банкрутства дозволяє підприємствам провести реструктуризацію своїх боргів і продовжити діяльність, що може зберегти робочі місця і підтримати економічну активність. Нарешті, процедура банкрутства включає механізми захисту працівників підприємства, що банкрутує, забезпечуючи виплату заборгованої заробітної плати та інших виплат.

Отже, юридична процедура банкрутства узаконює факт економічного банкрутства. Але існують процедури діагностики, спрямовані на попередження такої ситуації і забезпечення фінансової стійкості компанії.

1.2. Діагностика банкрутства як основний шлях попередження банкрутства підприємств

Діагностика банкрутства базується на виявленні певних ознак, які можуть свідчити про небезпеку фінансових проблем у підприємства. Серед таких ознак можуть бути зростання заборгованості перед кредиторами, зменшення платоспроможності, недостатність оборотних коштів для покриття поточних зобов'язань, невідповідність між доходами і витратами, зниження рентабельності і т.д.

Багато авторів пов'язують діагностику банкрутства з оцінкою фінансового

стану підприємства [4, 5, 23]. Однак існують моделі діагностики банкрутства, побудовані на інтегральному підході, основним принципом їх побудови є використання статистичного аналізу для визначення вагомості кожного з показників, що включаються в модель, та їх комбінації в єдиний інтегральний показник або оцінку. Прикладами таких моделей є:

Моделі Альтмана (Z-модель або Z-рахунок). Це найбільш відомі та найбільш часто використовувані моделі. Автором розроблені двохфакторна та п'ятифакторна модель на підставі аналізу великого масиву інформації, що описує діяльність підприємств, які через певний час ставали чи не ставали банкрутами. На сьогодні ці моделі дозволяють з достатньо високою ймовірністю прогнозувати ймовірність настання банкрутства.

Двохфакторна модель побудована на аналізі коефіцієнту покриття (X_1) та коефіцієнту капіталізації X_2 , які в моделі виступають в якості змінних:

$$Z = -0.3877 - 1.0736X_1 + 0,0579X_2 \quad (1.1)$$

Недоліком цієї моделі є те, що вона фіксується на поточному стані та не враховує перспективи, які визначаються діловою активністю підприємства та ефективністю його поточної діяльності. З цієї точки зору більш досконалою є п'ятифакторна модель, яка включає інформацію про оборотний капітал, накопичений прибуток, рентабельність активів, власний капітал в загальній сумі та інші показники. Автором виведені залежності окремо по підприємствах, акції яких представлені на фондовому ринку (1.2), і окремо по інших підприємствах (1.3):

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 1,4X_3 + 0,6X_4 + 0,99X_5 \quad (1.2)$$

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5 \quad (1.3)$$

Зазначимо, що в моделях застосовуються відносні показники, що дозволяє здійснювати більш об'єктивний аналіз фінансового стану підприємства і виявляти

фактори ризику банкрутства на ранніх стадіях. Ця об'єктивність зумовлюється тим, що відносні показники дозволяють стандартизувати аналіз і порівнювати різні підприємства в межах однієї галузі та між галузями. Відносні показники часто є більш стійкими до змін у величині підприємства чи ринкових умов, оскільки вони враховують відношення або пропорції між різними показниками. Це дозволяє зменшити вплив одноразових аномальних значень або сезонних варіацій. Крім того, відносні показники можуть швидше виявляти зміни у фінансовому стані підприємства порівняно з абсолютними значеннями. Наприклад, показник, який показує зростання заборгованості до активів, може швидше попередити про погіршення платоспроможності, ніж саме абсолютне значення заборгованості.

Кожна модель має свій ключ для трактування результатів (Додаток А). За їх відсутності будь які моделі втрачають свій сенс.

Крім моделей Альтмана в літературі представлені й інші моделі, розроблені за аналогічним принципом. Різниця полягає у кількості досліджених підприємств, території, яку охоплюють дослідження, та наборі показників, які дослідники вважають важливими ознаками, що можуть сигналізувати про негаразди в роботі підприємства та впливати на перспективу банкрутства.

Для раннього виявлення ризику банкрутства застосовують також модель Спрінгейта [46, 50]. Вона вважається достатньо релевантною та з високим ступенем надійності може передбачати ймовірність настання банкрутства. В цій моделі використовуються такі змінні як обсяг робочого капіталу співвіднесений з загальним обсягом активів (X_1), співвідношення суми прибутку до сплати податків та загального обсягу активів (X_2), співвідношення суми прибутку до сплати податків до обсягу короткострокової заборгованості (X_3), співвідношення чистого доходу до загального обсягу активів (X_4):

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4 \quad (1.4)$$

Чотирифакторну модель діагностики банкрутства запропонували також британські вчені Р. Таффлер і Г. Тішоу. На їх думку принциповий вплив на фінансові

перспективи підприємства вчиняють співвідношення суми прибутку та суми короткострокових зобов'язань (X_1), співвідношення оборотних активів та суми зобов'язань (X_2), частка поточних зобов'язань в загальній сумі активів (X_3), та оборотність активів (X_4):

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 10,16X_4 \quad (1.5)$$

Значення показника Z більше 0,3 говорить про відсутність загрози банкрутства підприємства, а значення менше 0,2 про високу ймовірність банкрутства. В якості недоліків моделі науковці відзначають високу її чутливість до змін економічної ситуації чи показників, що може спотворювати результати.

Варто звернути увагу і на модель, розроблену за результатами аналізу роботи малих та середніх підприємств – модель Ж. Конана та М. Голдера. В її складі враховуються частка швидколіквідних активів в загальній їх сумі (X_1), частка постійний пасивів в загальній їх сумі (X_2), вартість залучення коштів (як відношення суми фінансових витрат до чистого доходу) (X_3), частку праці у створенні доданої вартості (X_4) та ступінь покриття прибутком суми позиченого капіталу (X_5).

$$Z = -0,16X_1 - 0,22X_2 + 0,87X_3 + 0,10X_4 - 0,24X_5, \quad (1.6)$$

Зазначимо, що в кожній моделі є змінні, які більшою мірою впливають на результат. В моделі Альтмана та моделі Спрінгейта це рентабельність активів, в моделі Таффлера ступінь покриття прибутком зобов'язань, в моделі Конана – вартість залучення коштів.

До моделей дискримінантного аналізу крім розглянутих відносяться також модель Р. Ліса, модель О.О. Терещенка, рейтингове число Р.С. Сайфуліна та інші [27].

Застосування дискримінантних моделей для діагностики банкрутства найбільш розповсюджено, оскільки вони забезпечують кількісну визначеність результату, прості в розрахунках, передбачають використання доступної інформації та забезпечують об'єктивне оцінювання фінансових ризиків.

Крім дискримінантних моделей для діагностики банкрутства можуть

використовуватись методи, побудовані на оцінці окремих фінансових коефіцієнтів та їх комплексів. До таких коефіцієнтів можна віднести коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної платоспроможності, коефіцієнт забезпечення власними засобами. Ці коефіцієнти використовуються для визначення способу стягнення боргів з банкрута відповідно до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [30].

Хохлов М.П. систематизує методи на кількісні та якісні, методи, що базуються на фінансових даних, методи коефіцієнтів, методи рейтингової оцінки [50, с. 200]. Ватченко О.Б. виділяє в свої класифікації моделі з використанням агрегованих показників (ліквідність балансу В.В. Ковальова), моделі з використанням бальних оцінок, моделі на базі штучного інтелекту, методи стратегічного аналізу (наприклад, SWOT-аналіз), неформальні моделі [9]. Зазначимо, що на відміну від дискримінантних моделей інші не дають чіткої відповіді щодо ймовірності настання банкрутства. Але вони допомагають ідентифікувати кризи, як провісника банкрутства. З цих позицій є сенс звертати увагу і на неформальні ознаки, які можуть сигналізувати про розвиток кризи на підприємстві [26]. До них ми відносимо:

- часту зміну керівництва, що свідчить про нестабільність в управлінні і проблеми з лідерством;
- підвищення плинності кадрів та втрату кваліфікованих працівників;
- затримки у виплатах (заробітної плати, податків, заборгованостей постачальникам), що свідчить про фінансові труднощі;
- погіршення взаємовідносин з постачальниками і покупцями, як то зміни в умовах постачання або збуту, конфлікти з контрагентами тощо;
- зниження репутації, а саме втрата довіри клієнтів і партнерів, погіршення репутації на ринку, з боку банків тощо;
- постійне збільшення заборгованості або кредитного навантаження, що може вказувати на проблеми з платоспроможністю;
- дефіцит власного оборотного капіталу, що обмежує можливості розвитку;
- появу наднормових запасів сировини і готової продукції, що свідчить про

зниження попиту та веде до зменшення доходів;

– зменшення виробничої активності (суттєве зниження обсягів виробництва).

Ці ознаки не є явними ознаками банкрутства, вони можуть характеризувати ситуативні проблеми підприємства, але не варто ними нехтувати. Вони можуть спричиняти або бути проявом проблем з фінансовим станом підприємства і потребують уваги та аналізу для запобігання подальшим фінансовим труднощам.

1.3. Аналіз заходів щодо попередження банкрутства

Маючи інструменти ранньої діагностики банкрутства підприємства можуть реалізовувати заходи попередження банкрутства. На нашу думку доречно виділити три основних напрями:

- недопущення розвитку ознак банкрутства;
- недопущення визнання банкрутом;
- недопущення ліквідації підприємства.

По кожному з напрямів мають застосовуватись свої методи управління.

На етапі благополучного функціонування важливо не допускати розвитку негативних процесів, що можуть спричинити розвиток криз з їх подальшим поглибленням. На цьому етапі важливим є вчасне виявлення ознак банкрутства і негайна реакція, що включає системний аналіз фінансових показників, виявлення причин проблем та прийняття оперативних заходів для їх вирішення (рис. 1.2).

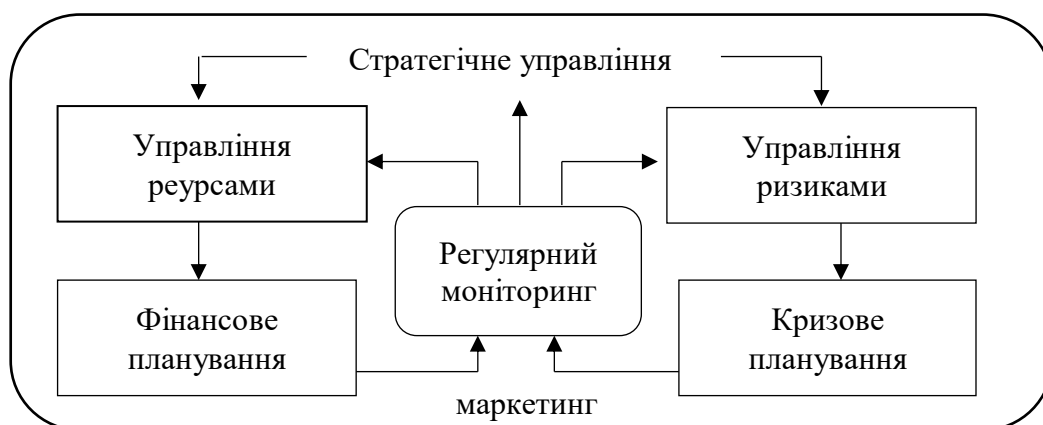

Рис. 1.2 Система попередження банкрутства на етапі благополучного функціонування (побудовано автором за [7, 14, 41. 45, 54])

Основним елементом системи попередження банкрутства має бути стратегічне управління, орієнтоване на розробку та реалізацію стратегій для забезпечення сталого розвитку підприємства. На цьому етапі буде доречним застосування методів стратегічного портфельного аналізу, аналізу конкурентних переваг, розробка та розвиток унікальної пропозиції для ринку.

Стратегічному управлінню має бути підпорядковано управління ресурсами, в тому числі технічними, технологічними, кадровими та фінансовими. Важливо забезпечити належне навчання та розвиток персоналу, максимально утримувати кваліфікованих кадрів і стимулювати їх до ефективної роботи. Управління матеріальними ресурсами передбачає застосування методів оптимізації запасів, ретельне планування потреби в сировині та комплектуючих, адаптацію постачання до виробничих циклів, а також вдосконалення системи контролю за запасами.

Необхідним є ретельне фінансове планування з визначенням стратегічних цілей і мети. Ключовим інструментом попередження банкрутства стає регулярний моніторинг фінансових показників, виявлення потенційних ризиків і виявлення відхилень від плану.

Незважаючи на відсутність проявів криз необхідно регулярно здійснювати аналіз ідентифікації потенційних ризиків, які можуть призвести до кризових ситуацій та розробляти стратегії мінімізації ризиків і планів дій у разі виникнення кризових сценаріїв. Підприємство повинне мати чіткі кризові плани із зазначенням критичних подій і дій для їх управління.

Ці напрямки дозволять підприємству не лише уникнути потенційних криз, а й підготуватися до ефективної реакції у разі виникнення проблемних ситуацій.

На етапі виявлення кризових проявів та певного рівня ймовірності банкрутства основною задачею є розробка та впровадження системи антикризового управління та недопущення визнання підприємства банкрутом (рис. 1.3).

Розробка стратегії виходу з кризи передбачає визначення конкретних кроків та стратегій для подолання кризи, включаючи плани зниження витрат, оптимізації процесів і залучення нових джерел фінансування. У кожного підприємства буде своя індивідуальна стратегія, залежно від причин, глибини прояву криз, галузевих

особливостей та поточного стану ринку. Важливо врахувати специфіку діяльності підприємства, його конкурентне оточення та внутрішні можливості для реалізації змін.

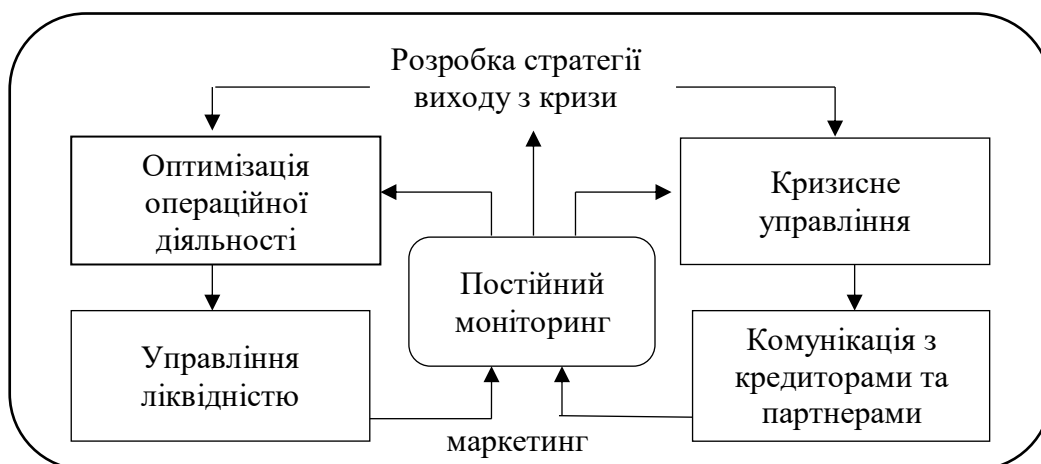

Рис. 1.3 Система попередження банкрутства на етапі виявлення ознак кризи
(побудовано автором за [7, 14, 41. 45, 54])

Серед конкретних стратегічних антикризисних кроків може бути реалізація активів, які не є критичними для основної діяльності підприємства або використання активів для отримання додаткових доходів через його здачу в оренду чи передачу у лізинг.

На цьому етапі важливо створити кризовий штаб з визначенням ролей та відповідальності для оперативного реагування на виникаючі проблеми і вирішення кризових ситуацій. Залучення менеджерів з досвідом антикризового управління може допомогти пройти етап подолання кризи швидше та з меншими витратами.

В процесі комунікації з кредиторами та партнерами важливо досягти домовленостей про реструктуризацію боргів (зміну умов погашення боргу, зниження процентних ставок або відстрочки платежів) та залучення додаткового фінансування (пошук нових інвесторів, випуск акцій або облігацій, отримання кредитів тощо).

Оскільки більшість криз накладають відбиток на операційну діяльність, або вона сама є джерелом кризи, потрібно вжити заходів щодо оптимізації операційної діяльності, забезпечити оптимізацію процесів постачання, зберігання та розподілу запасів та товарів, впроваджувати новітні технології для підвищення ефективності виробничих та управлінських процесів. Важливим напрямом роботи є аналіз витрат

та виявлення можливостей для їх зниження без шкоди для основної діяльності (в тому числі за рахунок придбання сировини на більш вигідних умовах постачання) для подолання збитковості та підвищення рентабельності.

На цьому етапі особливого значення набуває маркетинг. Вивчення ринкових тенденцій та конкурентного середовища допоможуть визначити нові можливості, оцінити перспективи виходу на нові ринки або сегменти ринку.

За потреби в рамках антикризових заходів проводиться зміна організаційної структури для підвищення ефективності управління (реструктуризація компанії), організовується підвищення кваліфікації працівників для покращення їх продуктивності та розробляються системи мотивації для підвищення ефективності роботи персоналу.

Кожен з цих методів може бути застосований окремо або в комбінації, в залежності від специфіки та потреб конкретного підприємства.

Якщо підприємство вже визнано як банкрут, важливо забезпечити максимальний захист інтересів компанії та її активів. Це може включати юридичні заходи для захисту від судових втручань, укладення компромісів з кредиторами і розвиток плану реорганізації для відновлення функціонування підприємства (рис. 1.4).

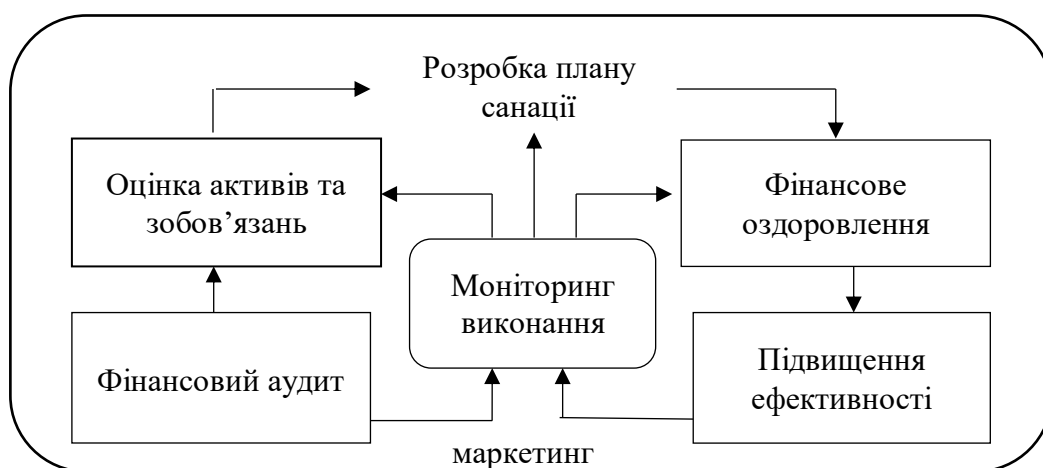

Рис. 1.4 Система попередження ліквідації підприємства на етапі визнання підприємства банкрутом (побудовано автором за [7, 14, 41. 45, 54])

Основною метою підприємства на цьому етапі є проведення санації для відновлення його платоспроможності та уникнення ліквідації. Санація є комплексом

заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення підприємства.

Розробці плану санації передуює проведення фінансового аудиту: детального аналізу фінансового стану підприємства для визначення масштабів кризи, виявлення основних причин банкрутства (неплатежі, поганий менеджмент, ринкові фактори тощо). Також проводиться оцінка всіх активів та зобов'язань підприємства для визначення його реальної вартості, визначається ліквідність активів та можливості їх реалізації.

За результатами фінансового аудиту та оцінки активів розробляється детальний стратегічний план санації, який включає короткострокові та довгострокові заходи, спрямовані на фінансове оздоровлення, зниження витрат, підвищення ефективності роботи. Серед санаційних заходів може бути запланована реорганізація підприємства, його приєднання до більш потужного партнера.

Маркетингові заходи орієнтовані на виявлення ринкових можливостей, можливостей залучення клієнтів, впровадження програм лояльності, підвищення якості обслуговування та продукції підприємства.

Таким чином, поняття банкрутство варто розглядати з двох позицій:

- позицій певного стану, що характеризується недостатністю коштів для виконання зобов'язань, і який став наслідком розвитку криз, спричинених різними факторами (економічний підхід);
- позицій процесу юридичного визначання неспроможності підприємства виконувати свої зобов'язання та продовжувати діяльність (юридичний підхід).

Існують різні види банкрутства, які виділяються за ознаками добровільності, умисності, соціальних наслідків, тривалості прояву тощо.

Банкрутство, як крайній прояв кризових явищ, можна попереджувати, для чого розроблені різні моделі діагностики банкрутства. Серед моделей найбільшого розповсюдження набули кількісні, які одним показником характеризують ступінь ймовірності настання банкрутства у близькій чи віддаленій перспективі.

Впровадження систем попередження банкрутства має базуватись на ідентифікації стану підприємства, що й буде визначати пріоритетні інструменти та напрями управління.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ В КОНТЕКСТІ ДІАГНОСТИКИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна економічна характеристика ТОВ «Остек»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Остек» (скорочено ТОВ «Остек») отримало державну реєстрацію 04.10.2013. Засновником товариства є одна особа, яка внесла статутний капітал в сумі 82900 грн. та єдиноосібно володіє бізнесом. За майже 11 років існування бізнесу змін у складі засновників не відбувалось.

Підприємство провадить діяльність в орендованому приміщенні в Основ'янському районі м. Харків.

Основним видом діяльності зареєстровано виробництво робочого одягу (КВЕД 14.12), в тому числі уніформи за видами діяльності, захисного робочого одягу. Зокрема, підприємство виконувало замовлення на пошив форми для охоронної компанії, для медичних закладів, для будівельних компаній. Також зареєстрований додатковий КВЕД, що дає можливість виробляти інший одяг та аксесуари (14.19), та інші КВЕДи, мало дотичні до основної діяльності, але які дають можливість здійснювати неспеціалізовану оптову торгівлю, надавати послуги перевезення речей, бути посередником у торгівлі та виробляти продукцію, пов'язану з засобами захисту (вогнестійкого одягу, костюмів для пожежогасіння, рятувальних жилетів, протигазів та респіраторів та іншої продукції).

З 2014 року підприємство є активним учасником тендерів. За період 2015-2016 роки підприємством було укладено 9 тендерних угод на виготовлення робочого одягу жіночого (два контракти на загальну суму 217746 грн., одягу робочого іншого (два контракти на загальну суму 310516 грн.), костюмів бавовняних жіночих на суму 406215 грн., курток та брюк утеплених на суму 212979 грн., теплозахисних костюмів (два контракти на суму 58302 грн.). У 2017 році підприємство виконувало контракт на поставку рукавичок зварника шкіряних та рукавиць брезентових для «Маріупольського морського торговельного порту» на суму 553,20 тис. грн. У 2021

році підприємство виконало контракт на суму 6720 грн. на пошив 7 комплектів одягу утепленого на замовлення Комунального підприємства «Затишне місто» Павлоградської Міської Ради, контракт на пошив жилетів сигнальних (185 штук на суму 12753,90), контракт з Державним підприємством «Харківське конструкторське бюро з машинобудування імені О.О. Морозова» на пошив 391 костюма робочого на суму 373,81 тис. грн., на пошив 702 одиниць спецодягу для Філії «Панютинського вагоноремонтного заводу» акціонерного товариства «Українська залізниця» на суму 200,72 грн. За весь період підприємство брало участь у 99 торгах, стало переможцем у 27 торгах з загальною сумою контрактів 10,55 млн. грн.

Таким чином, більшу частину продажів підприємство забезпечує через участь у тендерах. Підприємство працює на загальній системі оподаткування, є платником ПДВ.

В різні періоди на підприємстві працювало від 1 до 10 працівників. Станом на поточний рік на підприємстві працює одна особа, оскільки кількість контрактів суттєво скоротилась.

Основне обладнання, встановлене на підприємстві – це швейні машини різних типів:

- універсальні швейні машини (3 одиниці), використовуються для зшивання основних швів;
- оверлок (2 одиниці), використовується для обробки крайок тканин і запобігання їх розпусканню;
- промислові прямострочні машини (2 одиниці), використовуються для зшивання товстих матеріалів та виконання прямих швів.

Розкрійне обладнання включає розкрійний стіл та ручні електричні ножиці для дрібних і детальних робіт.

Для прасування готових виробів та надання їм остаточної форми використовується паропрес. Перед нанесенням водовідштовхувальних та захисних покриттів, для чого використовуються спеціальні машини, вироби попередньо перуть у промисловій пральній машині.

З допоміжного обладнання підприємство має петельну машину для обробки

петлиць під гудзики, та пневматичний заклепочник для встановлення заклепок.

Для зберігання тканин, фурнітури та готової продукції використовуються складські стелажі, для переміщення матеріалів і готових виробів на складі – ручний візок.

В періоди максимального навантаження в штаті працюють 4-6 швачок, які виконують швейні операції згідно з технологічними картами. Їх забезпечує деталями 1 розкрійник (розкрій тканин відповідно до викрійок). Одна особа прасує готові вироби та наносить водовідштовхувальне покриття. За прийом, зберігання і відправку матеріалів та готової продукції відповідає комірник. Одна особа (власник) здійснює управління фінансами, персоналом і комунікації з клієнтами. Для обслуговування обладнання укладається господарський договір з ФОП, що має відповідний КВЕД.

В періоди зменшення попиту зменшується кількість швачок. В періоди застою підприємство звільняє усіх працівників. За необхідності частину робіт виконує власник. При невеликих обсягах роботи усі види робіт власник виконує самостійно, при необхідності швидко виконати замовлення при відсутності працівників звертається до швейного цеху, який виконує роботу на умовах господарського договору.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є «Звіт про фінансові результати суб'єкта мікробізнесу». Він показує загальну суму грошей, отриманих від продажу товарів або послуг протягом звітного періоду, суму витрат, пов'язаних безпосередньо з виробництвом товарів або наданням послуг, показує, скільки грошей залишається після покриття витрат на виробництво товарів або надання послуг. Також у звіті представлена інформація про операційні витрати, що не пов'язані безпосередньо з виробництвом, але необхідні для здійснення основної діяльності підприємства. При здійсненні інших, окрім операційної, видів діяльності, інформація також відображається в зазначеному документі. Доходи та витрати формують показники прибутку до оподаткування та чистого прибутку.

Інтенсивність діяльності ТОВ «Остек», яка характеризується отриманими підприємством доходами, у 2023 році зменшилась з 251,8 тис. грн. до 135,37 тис. грн.

Підприємство не мало інших операційних доходів. Операційні витрати підприємства склали 435,6 тис. грн. у 2022 році та 346,47 тис. грн. у 2023 році.

Крім собівартості в цих витратах враховані:

- операційні витрати по оренді – 8,8 тис. грн.;
- вартість реалізованих оборотних активів – 150,8 тис. грн.;
- штрафи, пені, неустойки – 35,7 тис. грн.;

Сукупно витрати зменшили фінансовий результат до стану збитків. Чистий збиток за 2023 рік складає – 216,1 тис. грн., що більше ніж збиток у 2022 році у сумі 188,8 тис. грн.

Збиток від звичайної діяльності згідно форми №2 перенесений в форму №1 в сумі – 216,1 тис. грн. Амортизація необоротних активів становила 80,4 у 2022 році, 68,7 тис. грн. у 2023 році. Також у 2023 році була реалізована частина оборотних активів на суму 118,5 тис. грн. По кредиторській заборгованості відбувався такий рух коштів: 223,3 тис. грн. заборгованості було погашено, натомість підприємство заключило нову угоду по якій відстрочений платіж на суму 17,5 тис. грн. Відбулось списання зношеного обладнання на суму 188,6 тис. грн. Було частково погашене довгострокове зобов'язання (відстрочене податкове зобов'язання) на суму 2,3 тис. грн. Ці фінансові потоки забезпечили чистий рух коштів у сумі 1,6 тис. грн., що знайшло відображення у балансі (статті грошових коштів збільшилась з 0,4 тис. грн. на початок року до 2 тис. грн. на кінець року).

Ознайомившись з звітом про фінансові результати та співставивши інформацію про участь у тендерах, ми побачили, що останні два роки підприємство практично не брало участь у тендерах, а по тим, що брало – не отримувало угоди. Відповідно доходи підприємства були дуже низькими. За наявності великої суми постійних витрат, пов'язаних з орендною платою, утриманням приміщення, виплатою заробітної плати бухгалтеру, оплатою комунальних платежів і т.д. підприємство у 2023 році мало збиток у сумі – 216,1 тис. грн. Отримання збитку другий рік поспіль навряд чи можна назвати випадковістю, тож підприємство отримує статус збиткового.

Основним показником прибутковості діяльності підприємства є рентабельність

– відносний показник, котрий у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат. Зазвичай показники рентабельності обчислюються у відсотках або в коефіцієнтах та показують кількість копійок прибутку в кожній грошовій одиниці витрат (табл. 2.1).

При розрахунку показників рентабельності активів їх вартість має усереднюватись, оскільки показник прибутку накопичується за рік, а активи відображаються звітності у вартості на конкретну дату.

Таблиця 2.1 Показники рентабельності ТОВ «Остек»

Показники	2022 рік	2023 рік	Зміна показника
1. Коефіцієнт рентабельності активів	- 0,07	- 0,08	-0,01
2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу.	- 0,08	- 0,1	-0,02
3. Коефіцієнт рентабельності діяльності.	- 0,75	-1,59	-0,84
4. Коефіцієнт рентабельності продукції	0,23	0,21	-0,02

Коефіцієнт рентабельності активів характеризує частку чистого прибутку відносно середньорічної вартості активів. Від’ємне значення показника зумовлене тим, що підприємство працювало збитково, тож у 2022 році з кожної вкладеної в активи гривні воно отримало 7 коп. збитку, а у 2023 році на 1 коп. більше.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу показує кількість копійок прибутку чи збитку відносно вкладеного у бізнес власного капіталу. В даному випадку збиток у 2023 збільшився на 2 коп. в розрахунку на кожну гривню власного капіталу.

Коефіцієнт рентабельності діяльності розрахований як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг). Значення показника є від’ємним і доволі високим. Втрати з кожної гривні доходу складали 75 коп. у 2022 році та більше ніж 1,5 гривні у 2023 році.

Коефіцієнт рентабельності продукції характеризує ефективність виробництва та показує кількість заробленого валового прибутку відносно собівартості. У ТОВ «Остек» це єдиний додатний показник, тобто основна діяльність підприємства є

ефективною та приносила підприємству 23 коп. прибутку у 2022 році та 21 коп. прибутку за результатами діяльності у 2023 році.

Отже, через недостатню ділову активність підприємство останні два роки майже не здійснювало діяльність і результатом його роботи були збитки.

2.2. Аналіз майнового стану ТОВ «Остек»

Незалежно від розміру підприємства оцінка його фінансового стану є обов'язковою складовою управління бізнесом, оскільки дозволяє забезпечити ефективне функціонування та його стійкий розвиток. Регулярний фінансовий аналіз допомагає підприємцю виявити фінансові ризики, оптимізувати витрати та інвестиції, а також приймати обґрунтовані рішення щодо стратегічного планування. Особливо важливо не нехтувати оцінкою фінансового стану в умовах зменшення доходів, що характерно для ТОВ «Остек». В таких ситуаціях детальний аналіз дозволяє своєчасно виявити проблемні зони, розробити антикризові заходи та запобігти можливому банкрутству.

Погіршення фінансових результатів діяльності підприємства, особливо коли воно набуває системного характеру, погіршує фінансовий стан підприємства, тому особливо важливо відслідковувати динаміку показників, щоб не допустити розвитку глибокої кризи з переходом у стадію банкрутства. Зазначимо, що для ТОВ «Остек» контроль фінансового стану набуває особливого значення, оскільки підприємство є постійним учасником тендерів, а погіршення фінансових показників може стати причиною погіршення привабливості підприємства для потенційних замовників. Зменшення кількості замовників означитиме подальше погіршення фінансових показників, і тоді стабілізувати ситуацію буде надзвичайно важко.

Аналіз фінансового стану проводиться за результатами дослідження бухгалтерської звітності підприємства. Зокрема баланс та звіт про фінансові результати – мінімально необхідні документи для встановлення фінансового стану. Баланс дозволяє оцінити фінансову структуру підприємства, зокрема співвідношення між його активами та зобов'язаннями. За допомогою балансу можна визначити

ліквідність підприємства, тобто його здатність своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Баланс також надає інформацію про платоспроможність підприємства, що важливо для оцінки його фінансової стабільності. Дослідження балансу допомагає виявити проблемні зони, такі як надмірна заборгованість або недостатня кількість оборотних активів, що потребують коригування для покращення фінансового стану підприємства. Комбінуючи інформацію з балансу та звіту про фінансові результати, можна отримати комплексну оцінку фінансового стану підприємства. Зокрема, це дозволяє оцінити рентабельність, визначити ліквідність, проаналізувати ефективність використання активів, оцінити фінансову стабільність, розрахувати фінансові коефіцієнти.

Першим кроком оцінки фінансового стану є експрес-аналіз балансу, в процесі виконання якого оцінюється динаміка зміни вартості окремих статей активу та пасиву балансу та їх структура.

У складі необоротних активів підприємство має тільки основні засоби, вартість яких у 2022 році збільшилась на 152,9 тис. грн., а у 2023 році зменшилась на 307,3 тис. грн. (табл. Б.1). В темпах приросту це становило +7,2% та -13,5% у відповідних періодах. Загальна зміна – зменшення вартості, що свідчить або про застарівання (зменшення вартості внаслідок нарахування амортизації), або про виведення з експлуатації окремих об'єктів, що відбувається, як правило, також внаслідок їх застарівання. Нематеріальних активів підприємство не має. Відсутні зареєстровані бренди, відсутні програмні продукти (підприємство обслуговує бухгалтер на умовах господарського договору з власним бухгалтерським програмним забезпеченням), немає ліцензій чи інших прав інтелектуальної власності. У веденні обліку основних засобів в частині нарахування амортизації, витрат на ремонт, взяття на облік та списання бухгалтер керується Податковим кодексом України та ПСБО 7 «Основні засоби» [36, 32].

Оборотні засоби зменшились за період на 146,1 тис. грн., з яких втратили 29,2 тис. грн вартості у 2022 році та ще 116,9 тис. грн. у 2023 році. На кінець 2023 року вартість оборотних засобів становила 385,4 тис. грн. З оборотних засобів найбільшою мірою зменшилась вартість запасів. Можна зазначити, що саме зменшення запасів

значною мірою спровокувало зменшення загальної суми оборотних активів. Загальна сума запасів зменшилась з 334,2 тис. грн. до 252 тис. грн. Запаси більшою мірою складаються з запасів матеріалів для виготовлення одягу, та фурнітури. Запасів готової продукції підприємство не має, оскільки працює виключно під замовлення. До кінця року були списані малоцінні засоби на собівартість продукції в сумі 12,3 тис. грн.

Дебіторська заборгованість в чистій реалізаційній вартості на кінець звітного періоду складає 131,4 тис. грн., що менше, ніж на початок 2022 року на 64,3 тис. грн. Більшою мірою зменшення відбулось у 2023 році. Залишки грошових коштів на рахунках є незначними: на кінець звітного року 2 тис. грн., що на 400 грн. більше, ніж було на початку 2022 року.

В пасиві відбувались такі зміни. Збільшилась сума іншого додаткового капіталу на 448,6 тис. грн. за рахунок індексації основних засобів (у сумі 244,6 тис. грн.) і дооцінки запасів (у сумі 204 тис. грн.). Сума непокритого збитку зросла на 404,9 тис. грн. сукупно за два роки. Збитки 2022 року становили 188,8 тис. грн., 2023 року 216,1 тис. грн. Накопичений збиток, зафіксований в балансі, становить 775,2 тис. грн. на 31.12.2023 року.

Довгострокові зобов'язання складаються з реструктуризованої податкової заборгованості, з загальної суми якої підприємство погасило у 2023 році 2,3 тис. грн. Поточні зобов'язання складаються з кредиторської заборгованості, її загальна сума зменшилась за період на 158 тис. грн. У 2023 році підприємство втричі скоротило обсяги діяльності, тож і закупівель у постачальників воно здійснювало значно менше. Сума заборгованостей перед постачальникам у 2023 році становила 135,1 тис. грн., по розрахунках з бюджетом та позабюджетними фондами 141,4 тис. грн. Заборгованість по зарплаті становила на дату балансу 8,8 тис. грн.

Майже однаковий темп зниження дебіторської та кредиторської заборгованості (дебіторська заборгованість протягом двох років знизилась на 33,5%, а кредиторська заборгованість на 31,3%), забезпечив підприємству підприємству стабільний грошовий потік: зменшення дебіторської заборгованості дозволило швидше перетворювати активи у грошові кошти, а зниження кредиторської заборгованості

зменшило навантаження на поточні зобов'язання.

Змін сум статутного та резервного капіталу не відбувалось.

Аналіз структури активів та джерел їх формування дозволяє визначити доцільність вкладення фінансових ресурсів у активи з точки зору стабільності фінансового стану підприємства [23, 44, 49]. Зменшення вартості майна в розрізі окремих елементів відбувалось з різною інтенсивністю, що вплинуло на структуру активів, хоча зміни були несуттєвими (табл. Б.2). Переважну частину активів формують основні засоби, їх частка становить у 2022 році станом на початок року 81,86%, а на кінець 2023 року 83,57%. При зменшенні абсолютної суми на 307,3 тис. грн. їх питома вага збільшилась на 1,7% (рис. 2.1).

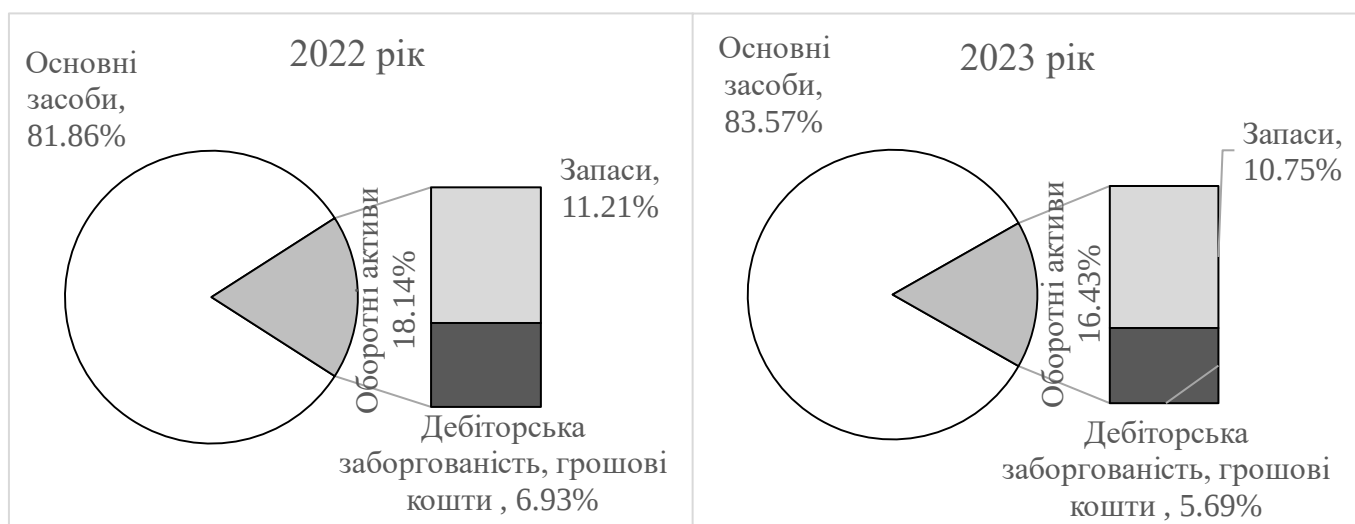

Рис. 2.1 Структура активів ТОВ «Остек»

По вартості оборотних активів відбувались односпрямовані зміни і у вартості (-116,9 тис. грн), і у питомій вазі (-1,7%). Запаси в питомій вазі втратили 0,46 процентних пункти, дебіторська заборгованість втратила у питомій вазі 1,24 пункти. Тобто підприємство не створює суттєвих запасів, а закуповує матеріали у міру отримання замовлень. В цьому є сенс, оскільки замовлення, які отримує підприємство, є різними за характером, тендерними вимогами, виконуються з різних матеріалів, тому створити універсальний запас підприємству неможливо, а утримувати матеріали, які довгий час не будуть витребувані, також недоцільно. Частка грошових коштів є незначною і не досягає 1% ні на початку 2023 року, ні

наприкінці.

Аналіз стану майна характеризує здатність активів до продуктивної роботи. Чим вище зношування обладнання, тим частіше воно виходить з ладу, потребує більше часу на ремонт і технічне обслуговування, що впливає на стабільність виробничого процесу і може стати серйозною перешкодою для виконання замовлень вчасно. Також високий рівень зношування впливає на продуктивність роботи обладнання. Тож своєчасно не оновлюючи виробничі потужності підприємство зіштовхується з збільшенням витрат, зменшенням прибутку та зниженням конкурентоспроможності. Для аналізу стану майна підприємства ми використали три показники: коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття основних засобів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 Аналіз стану активів ТОВ «Остек»

Показник	Умовне позначення	2022 рік початок	2022 рік кінець/ 2023 рік початок	2023 рік кінець
Сума зносу основних засобів, тис. грн.	$З_0$	848,0	901,0	863,7
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	$ОЗ_{\Pi}$	2962,1	3167,9	2823,3
Первісна вартість основних засобів, що надійшли за звітний період, тис. грн.	$ОЗ_{\text{вв}}$	-	152,7	344,6
Первісна вартість основних засобів, що вибули за звітний період, тис. грн.	$ОЗ_{\text{виб}}$	53,1	689,2	-
Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_z = \frac{З_0}{ОЗ_{\Pi}}$	0,29	0,28	0,30
Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_o = \frac{ОЗ_{\text{вв}}}{ОЗ_{\Pi}}$		0,05	0,12
Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_v = \frac{ОЗ_{\text{виб}}}{ОЗ_{\Pi}}$	0,02	0,22	-

Рівень придатності обладнання є достатньо високий, основні засоби підприємства знаходяться в досить хорошому стані, порівняно нові, оскільки амортизовано менше третини їхньої вартості. Вони ще мають тривалий строк корисного використання і наразі немає негайної потреби в масовому оновленні основних засобів. Коефіцієнт оновлення основних засобів у 2022 році перевищує

коефіцієнт вибуття, хоча і незначно (частка основних засобів, що вибула, становила 2% від вартості на початок року, у вартості на кінець року 5% нових засобів), а у 2023 році коефіцієнт вибуття перевищує коефіцієнт оновлення, що характеризує виведення з експлуатації значної частки активів (22% від вартості на початок року). Підприємство розташоване неподалік від залізничної розв'язки, в тому районі часто бувають обстріли, тому скорочення майна пов'язано з його частковим псуванням та продажем на металолом.

Підприємство формує своє майно переважно за рахунок власного капіталу: 81,88% у 2022 році та 87,47% у 2023 році (рис. 2.2). Однак збитки, які отримує підприємство, сприяли скороченню власного капіталу у 2021 році на 16,9% від його загальної вартості, а у 2022 році на 24,7% від його загальної вартості. Ці зміни частково компенсувались за рахунок резервного капіталу, сума якого зменшилась у 2021 році на 11,8 тис. грн., та збільшенням іншого додаткового капіталу у 2021 році на суму 276,3 тис. грн. Зазначимо, що частка власного капіталу зросла при скорочення його суми на 216,1 тис. грн. Втративши в темпах росту 9,5% до вартості на кінець попереднього року, підприємство наростило питому вагу на 5,59 процентних пункти, що свідчить про більш інтенсивне скорочення сум залучених коштів.

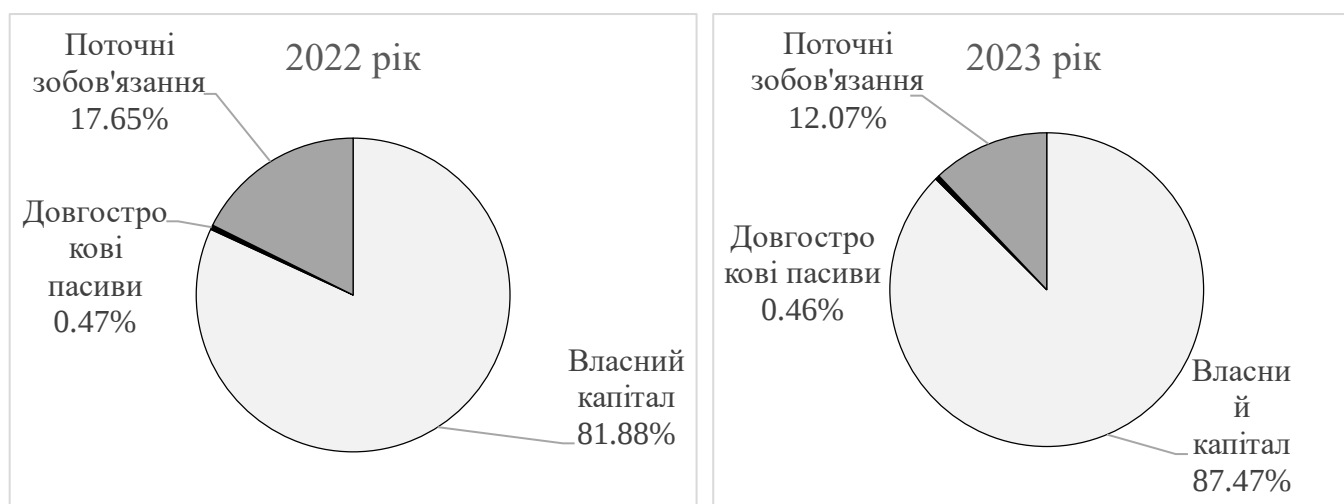

Рис. 2.2 Структура пасивів ТОВ «Остек»

Підприємство має невелику частку довгострокових зобов'язань (як уже зазначалось, це реструктуризовані податкові борги), їх наявність додає стійкості

підприємству, хоча і незначно. Їх частка в структурі менше 0,5 %. Частка поточних зобов'язань зменшилась з 17,65% до 12,07%. Зазначимо, що підприємство могло б залучати більшу суму кредиторської заборгованості, оскільки підприємство має певний запас фінансової міцності, могло б нарощувати частку позикових засобів до 50%, і це б вважалось нормою. Однак, з урахуванням збиткової діяльності останніх років це могло б створити загрози для платоспроможності, тож дії підприємця можна вважати прийнятними та обґрунтованими. Він нарощував суму власного капіталу за рахунок додаткових власних коштів, накопичених та виведених з бізнесу у попередні періоди. Вони були вкладені в бізнесу у 2020 році, коли розпочалися суттєві перебої з замовленнями.

Кредити банків підприємством не залучались ні довгострокові, ні короткострокові. Але підприємство має інші короткострокові позики. Зазначимо, що залучення короткострокових кредитів могло б бути безпечним у періоди отримання замовлень. Або в ці періоди, пов'язані з додатковими закупівлями можна формувати більші суми поточної заборгованості, оскільки отримання коштів по тендерним договорам є гарантованим, отже підприємство завжди має можливість розрахуватись по зобов'язаннях, що виникають. Зменшення сум поточної заборгованості має двоїсті наслідки для підприємства. По-перше, це позитивно впливає на платоспроможність, оскільки підприємство має менше короткострокових зобов'язань, що знижує ризик дефолту і підвищує фінансову стабільність. По-друге, зменшення заборгованості може збільшити потребу в оборотних коштах, оскільки підприємство, можливо, не використовує кредиторську заборгованість як джерело фінансування, що може обмежити його можливості для операційної діяльності та інвестицій.

2.3. Аналіз фінансового стану підприємства ТОВ «Остек»

Для уточнення зроблених на підставі аналізу балансу висновків щодо рівня залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, нами був проведений коефіцієнтний аналіз. Найбільш важливими є коефіцієнт автономії та коефіцієнт фінансового ризику.

В структурі капіталу підприємства у 2022 році власних коштів було 81,9% (табл. 2.3). На кожен гривню з них підприємство залучало позикових 22,1 коп. У 2023 році частка власних коштів збільшилась на 5,6 процентних пункти, а сума залучених коштів в розрахунку на кожен гривню власних зменшилась на 7,8 коп, і рівень навантаження позиковим капіталом на власний становив 14,3 коп. Це незначне навантаження, яке характеризує значну фінансову незалежність підприємства.

Таблиця 2.3 Аналіз показників фінансової незалежності ТОВ «Остек»

Показники	Формула	2022 рік	2023 рік	Зміна показника
1. Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальний капітал}}$	0,819	0,875	0,056
2. Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{ф.з} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Загальний капітал}}$	0,181	0,125	-0,056
3. Коефіцієнт фінансового ризику	$K_{фр} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$	0,221	0,143	-0,078
4. Коефіцієнт довгострокового залучення позикового капіталу (K_3^3)	$K_{дз} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}$	0,006	0,005	-0,001
5. Коефіцієнт маневреності власних засобів	$K_{вз}^м = \frac{\text{Власні оборотні засоби}}{\text{Власний капітал}}$	0,0002	0,0447	0,0445

Оскільки підприємство має на балансі певну суму довгострокових зобов'язань, то ці кошти ще підвищують фінансову стабільність. Однак суми були незначними, у 2022 році частка довгострокових джерел в загальній сумі довгих пасивів становила 0,6%, а через часткове погашення довгострокової податкової заборгованості ця частка зменшилась у 2023 році до 0,5%. Тобто підприємство практично незалежне від довгострокового залученого капіталу.

Коефіцієнт маневреності власних засобів показує, яка частина власного капіталу є мобільною і може бути швидко перетворена в грошові кошти для фінансування поточних потреб підприємства. Вищий коефіцієнт вказує на більшу фінансову гнучкість та маневреність підприємства. До цього показника немає суворо встановлених нормативів, оскільки його оптимальний рівень може суттєво

варіюватися залежно від галузі, специфіки діяльності підприємства та його стратегії. Однак, можна зазначити, що коефіцієнт маневреності менше 0,1 може свідчити про недостатню кількість оборотних активів для покриття поточних зобов'язань та обмежену можливість розпоряджатися ними. Підприємство обмежене у вільних коштах, має тримати певний їх запас для покриття зобов'язань і не може оперативно запускати їх у виробництво, або може робити це з достатньо високими ризиками. Тобто ТОВ «Остек» може мати труднощі з ліквідністю та гнучкістю у фінансових операціях.

Оптимальним можна вважати значення показника на рівні 0,1 - 0,5. Наявність власних коштів в обороті від 10 до 50% забезпечує достатню фінансову гнучкість для покриття поточних потреб.

Процедура банкрутства підприємства є наслідком претензій з боку інших суб'єктів ринку щодо затримки платежів, тобто ключовими характеристиками спроможності підприємства розраховуватись за зобов'язаннями є ліквідність та платоспроможність. Ці показники тісно пов'язані між собою, оскільки обидва показники відображають здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання. Ліквідність характеризує здатність підприємства швидко перетворювати активи на грошові кошти для покриття короткострокових зобов'язань. Платоспроможність, у свою чергу, показує загальну здатність підприємства своєчасно і повністю погашати всі свої зобов'язання, як короткострокові, так і довгострокові. Тому висока ліквідність сприяє підвищенню платоспроможності, забезпечуючи необхідний рівень грошових коштів для розрахунків з кредиторами.

Найбільш ліквідними активами підприємства є ті, які можуть бути швидко і легко перетворені на грошові кошти без значної втрати вартості. До них належать грошові кошти чи то в касі, чи то на банківських рахунках. У ТОВ «Остек» таких активів дуже мало. Зазначимо, що в умовах жорсткого банківського контролю за розрахунками навіть наявність коштів на рахунках у банках може не забезпечити швидкої платоспроможності через затримки в проведенні платежів та можливі обмеження на використання цих коштів. Банк може блокувати рахунки при виявленні незвичних або підозрілих операцій до з'ясування обставин (як попередження

відмивання грошей або фінансування тероризму), або за рішеннями судових рішень або виконавчих документів. Таким чином, ліквідний за формальною ознакою актив може не гарантувати високого рівня платоспроможності підприємства.

Достатньо високу ліквідність мають короткострокові фінансові інвестиції, наприклад, облігації ОВДП. Вони можуть бути легко продані або погашені протягом короткого періоду. ТОВ «Остек» таких активів не має.

Меншу відносно попередніх активів ліквідність має дебіторська заборгованість, зокрема, рахунки до отримання від клієнтів, що очікуються до погашення протягом короткого періоду. У ТОВ «Остек» частка таких активів у майні близько 5-6%.

Хоча запаси менш ліквідні, ніж грошові кошти або дебіторська заборгованість, деякі види запасів можуть бути швидко продані або використані у виробництві, особливо якщо вони мають високий попит на ринку.

Найменш ліквідними активами є основні засоби (наприклад, будівлі, обладнання), довгострокові інвестиції та нематеріальні активи, оскільки їх реалізація потребує більше часу і може супроводжуватися значними витратами або втратою вартості.

Для визначення загального формального рівня ліквідності балансу застосовують групування активів (групи А1 – А4 у міру зменшення ліквідності) та їх порівняння з зобов'язаннями, які групуються за ознакою терміновості їх погашення. В балансі вони розташовуються у пасивів та відображаються за групами у розділах, які розташовані в порядку зростання терміновості. (П4 – П1 у міру зростання терміновості). Правило ліквідності балансу виражається співвідношеннями:

$$A1 \geq P1$$

$$A2 \geq P2$$

$$A3 \geq P3$$

$$A4 < P4$$

У ТОВ «Остек» ці вимоги повною мірою не виконуються (рис. 2.3):

- сума найбільш ліквідних активів не покриває суму найбільш термінових зобов'язань на у 2022 році, ні у 2023 році ($A1 < P1$);
- сума активів групи А2 (дебіторська заборгованість) покриває суму пасивів

групи П2 (короткострокові позики) у 2022 році ($A2 > П2$), але не покриває у 2023 році ($A2 < П2$);

– сума активів групи А3 (запаси) покриває суму пасивів групи П2 (довгострокові зобов’язання в обидва періоди) ($A3 > П2$);

– сума активів групи А4 (необоротні активи) не покриває суму пасивів групи П4 (власний капітал) ($A4 < П4$).

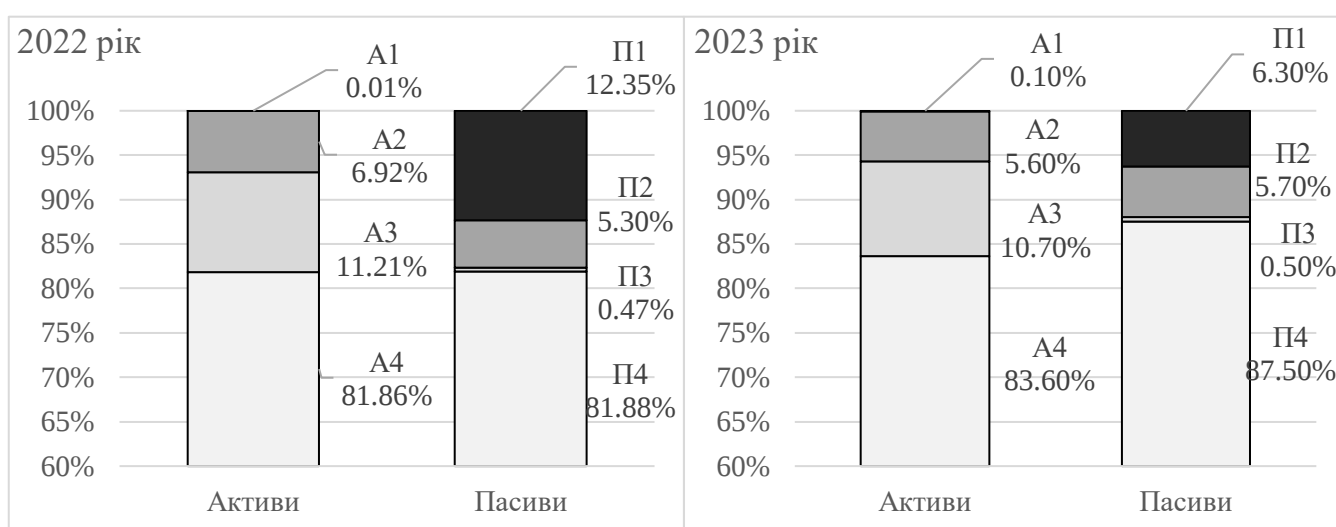

Рис. 2.3 Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Остек»

Тож очевидно, що ліквідність підприємства порушена. Досягнення ліквідності можливе за умови, коли оборотний капітал складається в основному з більш ліквідних коштів. Але в нашому випадку оборотний капітал товариства складається в основному з запасів (252 тис. грн.) – 10,7%, а відсоток грошових коштів дуже малий (0,1%).

Для визначання ступеня ліквідності, який може бути виражений конкретним рівнем, розраховано відносні показники – коефіцієнти ліквідності:

– загальний коефіцієнт ліквідності (коефіцієнт покриття, коефіцієнт поточної ліквідності);

– коефіцієнт швидкої ліквідності;

– коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Ці показники характеризують міру покриття фінансових зобов’язань

підприємства його грошовими та ліквідними активами. Загальний коефіцієнт ліквідності вимірює загальну здатність підприємства покривати всі свої короткострокові зобов'язання грошовими або швидко реалізованими активами. Коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на здатність підприємства виконати свої поточні зобов'язання за допомогою своїх найбільш ліквідних активів. Коефіцієнт швидкої ліквідності враховує вище перелічені активи, виключаючи запаси.

Загальний коефіцієнт ліквідності розраховується як відношення оборотних активів ($A1+A2+A3$) до поточних зобов'язань ($П1+П2$).

$$K_{з.л.} = \frac{A1+A2+A3}{П1+П2} \quad (2.1)$$

Динаміка показників свідчить про нестабільність рівня показника, зниження до значення 1,03 у 2022 є доволі ризиковим (табл. 2.4). Воно означає, що якщо підприємству доведеться одномоментно розрахуватись по боргах, то у нього не залишиться коштів для продовження діяльності.

Таблиця 2.4 Динаміка загального коефіцієнта ліквідності ТОВ «Остек» за даними на кінець року

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна за 2022 рік	Зміна за 2023 рік	Зміна за два роки
Загальний коефіцієнт ліквідності	1,2	1,03	1,36	-0,17	+0,33	+0,16

Достатність коштів для погашення всієї суми зобов'язань є позитивним моментом, низький рівень забезпеченості боргів є негативним моментом. Збільшення показника до кінця 2023 року до 1,36 залишає підприємству шанс на відновлення діяльності. Задовільне значення показника рекомендується на рівні > 2 . Зазначимо, що до нормативів потрібно ставитись критично, враховувати галузь, специфіку діяльності конкретного підприємства, стабільність його відносин з контрагентами, досвід вирішення проблемних ситуацій. Цей показник представляє інтерес більшою мірою для власників, оскільки характеризує можливість здійснення діяльності в

перспективі.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (A_1+A_2) до поточних зобов'язань ($\Pi_1+\Pi_2$).

$$K_{\text{ш.л.}} = \frac{A_1+A_2}{\Pi_1+\Pi_2} \quad (2.2)$$

Рівень показника є незадовільним. За різними джерелами його нормативне значення може коливатись в межах від 0,6 до 1,5. Наразі підприємство здатне швидко залучити активи та погасити менше 50% зобов'язань (табл. 2.5). Значення показників на рівні 0,39 – 0,47 вказує на те, що у підприємства можуть виникнути труднощі у погашенні своїх зобов'язань вчасно, оскільки частина активів може бути не досить ліквідною або знаходиться в недоступних для швидкої реалізації формах. Це особливо важливо для банків чи інших позичальників, оскільки характеризує ризики порушення платіжної дисципліни.

Таблиця 2.5 Динаміка коефіцієнта швидкої ліквідності ТОВ «Остек» за даними на кінець року

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна за 2022 рік	Зміна за 2023 рік	Зміна за два роки
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,45	0,39	0,47	-0,06	+0,08	+0,02

Коефіцієнт абсолютної розраховується як відношення грошових засобів та їх еквівалентів (A_1) до поточних зобов'язань ($\Pi_1+\Pi_2$).

$$K_{\text{А.л.}} = \frac{A_1}{\Pi_1+\Pi_2} \quad (2.3)$$

Розрахункові значення показують, що підприємство практично не має ліквідних активів. На кожну гривню термінових зобов'язань припадає менше однієї копійки грошових коштів замість 20 копійок, які за рекомендаціями підприємство мало б мати

(табл. 2.6). Цей коефіцієнт важливий для постачальників сировини та матеріалів, оскільки вони встановлюють найкоротші терміни погашення зобов'язань та хочуть бути впевнені, що підприємство зможе розрахуватись.

Таблиця 2.6 Динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності ТОВ «Остек» за даними на кінець року

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Зміна за 2022 рік	Зміна за 2023 рік	Зміна за два роки
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,001	0,007	-0,003	+0,006	+0,003

Тож можна зазначити, що випадку надзвичайної ситуації підприємство не здатне миттєво на неї відреагувати, оскільки не має достатньо «миттєвих» коштів. Але при наявності часу на реалізацію активів воно зможе повністю розрахуватись по своїх зобов'язаннях.

Підсумовуючи, можна відзначити, що підприємство є фінансово незалежним, не досить ліквідним, бо ліквідних коштів недостатньо для своєчасного погашення найстроковіших зобов'язань, але практично з нульовим рівнем ділової активності, що з плином часу погіршує структуру капіталу та може призвести до глибокого кризового стану чи до банкрутства. Системна збиткова діяльність потребує негайного впровадження заходів з оптимізації витрат, збільшення доходів та активізації маркетингових зусиль, щоб відновити фінансову стабільність і запобігти критичним фінансовим проблемам. Тому актуальним питанням є дослідження можливості настання банкрутства, яке й буде виконано в наступному розділі з використанням вітчизняних та зарубіжних методи діагностики.

РОЗДІЛ 3

ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Діагностика банкрутства ТОВ «Остек»

Розробка механізмів фінансової стабілізації має базуватись на чіткому розумінні глибини кризового стану та рівня ймовірності настання банкрутства. Оскільки напрацьовані світовою науковою та практикою моделі охоплюють різні періоди часу, умови облікової політики та господарювання, вважаємо за необхідне застосувати кілька методик, результати порівняння яких дадуть узагальнене уявлення про стан підприємства.

Відповідно до двохфакторної моделі Альтмана, основними параметрами, що впливають на ймовірність банкрутства є коефіцієнт поточної ліквідності та показник рівня фінансової залежності. Міра чутливості ймовірності банкрутства до цих параметрів виражається залежністю (1.1). Вихідні параметри розраховані у попередньому розділі роботи, тож розраховані Z показники по роках становлять -1,576 у 2021 році, -1,389 у 2022 році та -1,775 у 2023 році (табл. 3.1). Від'ємні значення позитивно характеризують стійкість підприємства. Можна його трактувати так, що значення коефіцієнта покриття є достатнім для забезпечення зобов'язань при визначеному рівні фінансової залежності.

Таблиця 3.1 Складові двохфакторної моделі Альтмана за даними ТОВ «Остек»

Рік, станом на кінець	Вільний параметр моделі	Параметр моделі при $K_{з.л}$	$K_{з.л}$	Параметр моделі при $K_{ф.з}$	$K_{ф.з}$	Z
2021	-0,3877	-1,0736	1,2	0,579	0,172	-1,576
2022	-0,3877	-1,0736	1,03	0,579	0,181	-1,389
2023	-0,3877	-1,0736	1,36	0,579	0,125	-1,775

Оскільки на підприємство та його стійкість впливає значно більша кількість факторів, застосування п'ятифакторної моделі може уточнити отримані результати.

В цій моделі врахована забезпеченість оборотних засобів власними коштами, результати діяльності у вигляді накопиченого в балансі прибутку, частка власного капіталу операційна рентабельність та рентабельність активів (табл. 3.2). Покликаючись на [57] зазначимо, що модель, розроблені для компаній, акції яких котируються на фондових біржах відрізняється від моделі, що розроблена для інших компаній. Тож для ТОВ «Остек» потрібно застосовувати модель (1.3). Це означає, що статистичні залежності та чутливість узагальнюючого показника до складових моделі є іншою.

Таблиця 3.2 Складові п'ятифакторної моделі Е. Альтмана за даними ТОВ «Остек»

Показник	Умовне позначення	Джерело інформації або формула для розрахунку	2022 рік	2023 рік
X1		$X1 = (OA - PZ)/OA$	0,019	0,023
Оборотні активи	ОА	Рядок 1195 активу балансу	516,9	443,85
Активи	А	Рядок 1300 активу балансу	2707,55	2557,1
Поточні зобов'язання	ПЗ	Рядок 1695 пасиву балансу	464,9	385,9
X2		$X2 = NP/A$	-0,17	-0,26
Нерозподілений прибуток	НП	Рядок 1420 пасиву балансу	-464,7	-667,15
X3		$X3 = POA/A$	-0,068	-0,083
Фінансовий результат від операційної діяльності	ПОП	За даними бухгалтерської звітності	-183,8	-211,1
X4		$X4 = KV/KP$	0,214	0,053
Власний капітал	КВ	Рядок 1495 пасиву балансу	2229,45	2159,25
Позиковий капітал	КП	Рядок 1900 – рядок 1495 пасиву балансу	478,1	397,85
X5		$X5 = CD/A$	0,093	0,262
Чистий дохід	ЧД	Рядок 2000 Звіту про фінансові результати	251,8	135,37
Z-рахунок		$Z = 0,717 \times X1 + 0,847 \times X2 + 3,107 \times X3 + 0,42 \times X4 + 0,995 \times X5$	-0,159	-0,179

Орієнтуючись на шкалу оцінювання результатів (табл. А.1), робимо висновок,

що підприємство можна вважати банкрутом, оскільки частка мобільних оборотних активів є надзвичайно низькою та обмежує ділову активність підприємства, підприємство протягом двох останніх років отримує збиток, не має фінансової подушки з накопиченого раніше прибутку, має неефективну операційну діяльність та низький рівень доходів, якого недостатньо для генерування достатнього грошового потоку для забезпечення поточних потреб підприємства та можливостей для розвитку. Тож модель орієнтована на перспективні можливості підприємства, що визначаються динамікою накопичення власного капіталу та рівнем рентабельності діяльності.

Оскільки в розрахунках задіяні показники фінансових результатів, то дані з балансу мають бути враховані у середньорічній вартості, що дозволить коректно узгодити моментні та інтервальні показники та забезпечить більш точне відображення фінансового стану підприємства, враховуючи як статичні, так і динамічні аспекти його діяльності. Покликання на рядки звітності зроблені відповідно до форми «Звіту про фінансові результати» суб'єкта мікропідприємництва.

Отже, можна зазначити розбіжності в інтерпретації отриманих результатів, які ми пов'язуємо з тим, що у двохфакторній моделі задіяні статичні показники і не врахований рівень ділової активності.

Другою за надійністю передбачення ймовірності банкрутства вважається модель Спрінгейта (1.4), в якій також задіяні відносні показники частки робочого капіталу, рентабельності активів, здатності прибутків погашати зобов'язання. Автор дає такі критерії для інтерпретації результатів:

$Z < 0,862$ – фінансовий стан нестабільний, підприємство можна вважати потенційним банкрутом;

$Z > 2,451$ – то загроза банкрутства практично відсутня.

Проміжні варіанти свідчать про різний рівень загрози настання банкрутства залежно від наближення до верхньої чи нижньої межі. Зазначимо, що і у моделі Альтмана, і у моделі Спрінгейта значення показників погіршується, тобто криза поглиблюється і підприємство наближається стану банкрутства (табл. 3.3).

В термінології «робочий капітал» мається на увазі власний оборотний капітал,

тобто частка, яка профінансована за рахунок власних коштів після того, як з них вираховували вартість необоротних активів.

Таблиця 3.3 Складові моделі діагностики банкрутства Спрінгейта за даними ТОВ «Остек»

Показник	Умовне позначення	Джерело інформації або формула для розрахунку	2022 рік	2023 рік
Оборотні активи	ОА	Рядок 1195 активу балансу	516,9	443,85
Активи	А	Рядок 1300 активу балансу	2707,55	2557,1
Поточні зобов'язання	ПЗ	Рядок 1695 пасиву балансу	464,9	385,9
X_1		$X_1 = (ОА - ПЗ)/ОА$	0,019	0,023
Фінансовий результат від звичайної діяльності	ПЗВ	Рядок 2290 Звіту про фінансові результати	-188,8	-216,1
X_2		$X_2 = ПЗВ/А$	-0,068	-0,083
X_3		$ПЗВ/ПЗ$	-0,395	-0,547
Чистий дохід	ЧД	Рядок 2000 Звіту про фінансові результати	251,8	135,37
X_4		$X_5 = ЧД/А$	0,093	0,262
Z	$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4$		-0,4127	-0,4873

Зазначимо, що з юридичної точки зору ТОВ «Остек» не має ознак банкрутства, оскільки у нього відсутні прострочені непогашені зобов'язання. Але з економічної точки зору від'ємна рентабельність свідчить про великі ризики фінансової нестабільності, які, якщо їх не вирішити, приведуть до труднощів у виконанні зобов'язань у майбутньому.

Застосуємо ще одну модель, яка була розроблена за результатами дослідження малих та середніх підприємств. Це модель Ж. Конана та М. Голдера, яка узагальнює залежність рівня платоспроможності від рівня ліквідності активів, ступеня фінансової незалежності підприємства, участі персоналу у створенні доданої вартості, частки витрат на обслуговування боргів у доходах та здатності підприємства за рахунок прибутку покривати позиковий капітал (модель 1.6). Відповідно до цієї фінансової моделі та даних в таблиці Г.1 ймовірність банкрутства для ТОВ «Остек» становить:

$$Z_{2022} = -0,16 \times 0,072 - 0,22 \times 0,83 + 0,87 \times 0,019 + 0,10 \times (-1,14) - 0,24 \times (-0,384) = -0,199$$

$$Z_{2023} = -0,16 \times 0,064 - 0,22 \times 0,85 + 0,87 \times 0,037 + 0,10 \times (-0,6) - 0,24 \times (-0,531) = -0,098$$

Відповідно до запропонованої інтерпретації результатів (табл. В.1) ймовірність банкрутства становить у 2022 році 10%, а у 2023 році ця ймовірність підвищується до 30%. І знов значний вплив на результат впливає недостатність генерованого підприємством прибутку для покриття зобов'язань. Тобто, для того, щоб погасити поточні зобов'язання підприємству доводиться витратити власні, а не зароблені кошти. Така ситуація, безумовно, буде і надалі погіршувати фінансовий стан підприємства та перспективи його відновлення. І навіть висока частка власного капіталу та значний вплив цього фактору (значення параметра при коефіцієнті X_3 0,87) не здатні змінити узагальнюючий показник.

Ще одна модель була розроблена на підставі статистичних спостережень за підприємствами на пострадянському просторі, тож можна вважати, що ця модель (модель О.О. Терещенко) більшою мірою орієнтована на специфіку вітчизняного ринку, оскільки показує чутливість параметрів до банкрутства з урахуванням особливостей економічного середовища, умов ведення бізнесу та характерних ризиків, притаманних підприємствам даного регіону. Це дозволяє більш точно оцінювати фінансовий стан і прогнозувати ймовірність банкрутства українських підприємств. Звертає на себе увагу, що в даній моделі враховується не тільки результати діяльності підприємства, але і рух грошових коштів, його здатність покривати зобов'язання, частка «заморожених» коштів в запасах, фондодіддача. Відповідно до моделі (3.1) та даних в таблиці 3.4 ймовірність банкрутства для ТОВ «Остек» становить:

$$Z_{2022} = 1,5 \times X_1 + 0,08 \times X_2 + 10 \times X_3 + 5 \times X_4 + 0,3 \times X_5 + 0,1 \times X_6 \quad (3.1)$$

$$Z_{2022} = 1,5 \times 0,53 + 0,08 \times 5,66 + 10 \times (-0,69) + 5 \times (-0,75) + 0,3 \times 1,28 + 0,1 \times 0,115 = -9,0067$$

$$Z_{2023} = 1,5 \times 0,34 + 0,08 \times 6,43 + 10 \times (-0,85) + 5 \times (-1,59) + 0,3 \times 2,8 + 0,1 \times 0,064 = -14,795$$

Відповідно до таблиці інтерпретації результатів (табл. В.2) при $Z < 0$ підприємство є напівбанкрутом.

Таблиця 3.4 Складові моделі діагностики банкрутства О.О. Терещенко за даними ТОВ «Остек»

Показник моделі	Умовне позначення	Джерело інформації або формула для розрахунку	2022 рік	2023 рік
Грошові надходження	Н _{Гр.}	За даними бухгалтерської звітності	251,8	135,37
Позиковий капітал	К _П	Рядок 1900 – рядок 1495 пасиву балансу	478,1	397,85
X ₁		Н _{Гр.} / К _П	0,53	0,34
Пасиви	П	Рядок 1300 активу балансу	2707,55	2557,1
X ₂		П / К _П	5,66	6,43
Чистий прибуток	П _ч	Рядок 2350 Звіту про фінансові результати	-188,8	-216,1
X ₃	П _ч / П		-0,69	-0,85
Фінансовий результат від звичайної діяльності	П _{зв}	Рядок 2290 Звіту про фінансові результати	-188,8	-216,1
Чистий дохід	ЧД	Рядок 2000 Звіту про фінансові результати	251,8	135,37
X ₄		П _{зв} / ЧД	-0,75	-1,59
Запаси	З	Рядок 1100 Балансу	322,25	281,15
X ₅		З / ЧД	1,28	2,08
Основні засоби	ОЗ	Рядок 1010 Балансу	2190,5	2113,25
X ₆		ЧД / ОЗ	0,115	0,064

В розроблених вітчизняними законодавцями Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства [30] наведений великий перелік параметрів, які в сукупності дають уявлення про фінансовий стан підприємства. Відповідно до цих Рекомендацій поточна неплатоспроможність визначається недостатністю наявних грошей для виплати зобов'язань.

$$\text{Поточна платоспроможність} = \text{ДФІук} + \text{ДФІн} + \text{ГК} - \text{ПК} \quad (3.1)$$

де ДФІук – довгострокові фінансові інвестиції, що обліковуються методом участі в капіталі;

ДФІін – довгострокові фінансові інвестиції інші;

ГК – грошові кошти;

ПК – позиковий капітал.

Зазначимо, що це достатньо жорсткий підхід, оскільки окрім грошових коштів підприємство зазвичай має інші активи, які можуть бути конвертовані в гроші.

За цією методикою у ТОВ «Остек» спостерігаються ознаки поточної неплатоспроможності:

$$\text{Поточна платоспроможність}_{2021} = 0 + 0 + 1,6 - 441,0 = -439,4$$

$$\text{Поточна платоспроможність}_{2022} = 0 + 0 + 0,4 - 488,8 = -488,4$$

$$\text{Поточна платоспроможність}_{2023} = 0 + 0 + 2,0 - 283,0 = -281$$

Для визначення відповідності стану критичної неплатоспроможності крім поточної перевіряють коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами. Рекомендоване значення першого показника >1 , а другого $>0,1$.

За результатами розрахунків, здійснених у попередньому розділі роботи коефіцієнт покриття (за порядком розрахунку відповідає коефіцієнту загальної ліквідності) ТОВ «Остек» у 2021 році мало показник на рівні 1,2, у 2022 році 1,03, у 2023 році 1,36. Тобто за цим параметрам підприємство не можна вважати критично неплатоспроможним.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами показує частку власних оборотних активів (визначаються вирахуванням з сум власного капіталу (ВК), сум забезпечення наступних виплат (ЗНВП) та доходів майбутніх періодів (ДМП) вартості нематеріальних активів (НА)) та в загальній їх вартості (ОА):

$$K_{\text{заб.ВЗ}} = \frac{(\text{ВК} + \text{ЗНВП} + \text{ДМП}) - \text{НА}}{\text{ОА}} \quad (3.2)$$

У ТОВ «Остек»

$$K_{\text{заб.ВЗ}2021} = \frac{2191,6 - 2114,1}{531,5} = 0,146$$

$$K_{\text{заб.ВЗ2022}} = \frac{2267,3 - 2266,9}{502,3} = 0,0008$$

$$K_{\text{заб.ВЗ2023}} = \frac{2051,2 - 1959,6}{385,4} = 0,238$$

Тобто величина показника нестабільна, однак станом на кінець 2023 року значення показника відповідає нормативу і по сукупності показників підприємство не є критично неплатоспроможним.

Ознакою критичної неплатоспроможності є комбінація незадовільного показника покриття та відсутність чистого прибутку.

Зазначимо, що Методика призначена для визначення способу вирішення претензій до боржника: судовий чи позасудовий порядок, або через ліквідацію. Але застосування показників в практиці управління підприємством їх розрахунків може показати перспективи підприємства у разі виникнення таких претензій.

Серед великої кількості показників нашу увагу привернув коефіцієнт Бівера, який показує зв'язок з рівнем прибутку і можливістю розвитку підприємства.

$$\text{Коефіцієнт Бівера} = \frac{\text{ЧП} + \text{А}}{\text{ПК}} \quad (3.3)$$

За логікою розробників Рекомендацій показник має становити не менше, ніж 0,2. Тобто генеровані господарською діяльністю підприємства грошові потоки мають не менше ніж на 20% покривати зобов'язання підприємства, і цього буде достатньо для можливостей розвитку.

У ТОВ «Остек»:

$$\text{Коефіцієнт Бівера}_{2022} = \frac{-188,8 + 80,4}{501,9} = -0,22$$

$$\text{Коефіцієнт Бівера}_{2023} = \frac{-216,1 + 68,7}{293,8} = -0,50$$

Таким чином, сума амортизаційних відрахувань не перекриває збитки підприємства і загальна сума грошового потоку залишається від'ємною, що зумовлює від'ємне значення показника. Ми можемо його трактувати так, що на кожну гривню

позикових засобів підприємство втрачає 22 копійки у 2022 році, і 50 коп. у 2023 році, тобто воно «проїдає» власний капітал.

3.2. Обґрунтування заходів попередження банкрутства ТОВ «Остек»

Системність виявлених недоліків (ситуація погіршується протягом останніх двох років) змушує задуматись над способом виходу з кризової ситуації. Підприємство має непогану виробничу базу, обладнання не застаріле. Орендоване приміщення залишається за підприємством.

Основною причиною проблем стала збиткова діяльність, а причиною цього – втрата доходів та необхідність сплачувати достатньо високу суму постійних витрат. Так, збитки за 2023 рік становлять 216,1 тис. грн. В них витрати внаслідок наявності умовно-постійних витрат та штрафних санкцій:

1. За рік нарахована амортизація на основні засоби – 68,7 тис. грн.
2. Податки в міський бюджет – 20,1 тис. грн.
3. Витрати на оренду приміщення – 60,0 тис. грн.
4. Витрати на утримання приміщення – 15,4 тис. грн.
5. Витрати на електропостачання, воду, сміття – 1,15 тис. грн.
6. Телефоні витрати – 0,8 тис. грн.
7. Відрахування виконавчій службі – 9,3 тис. грн.
8. Пеня за несвоєчасне внесення до ПФУ – 10,1 тис. грн.
9. Пеня податковій інспекції – 28,6 тис. грн.

Таким чином, шляхи вирішення проблем потрібно шукати у напрямку нових замовлень та економії непродуктивних витрат, зокрема, скороченні сум штрафів.

До 2021 року підприємство брало активну участь у тендерах і часто їх вигравало. З початком війни кількість замовлень від комунальних підприємств, які у більшості були замовниками спеціального одягу, значно зменшилась. На жаль, підприємство отримало один судовий позов, що негативно вплинув на його ділову репутацію. Тож підприємству потрібно шукати інших замовників.

Зважаючи на спеціалізацію підприємство може розглядати наступні можливості для пошуку замовників:

– Державні установи і організації. Проводять тендери на виготовлення спеціалізованого одягу для військових та цивільних служб (військові частини, поліція, медичні установи та інші державні служби). Можливі обмеження для підприємства:

1) багато приватних виробників військового одягу складають на сьогодні серйозну конкуренцію, більшу, ніж у ніші пошиву спецодягу;

2) закупівля одягу здійснюється через тендери, де можливості підприємства зменшились.

– Міжнародні гуманітарні організації. Можуть бути потенційними замовниками спецодягу для військових. Як правило, також проводять тендери. На нашу думку, участь у приватних тендерах може дати підприємству більше шансів на контракт.

– Приватні компанії і організації з безпеки. Компанії із захисту осіб та об'єктів, такі як приватні військові компанії, охоронні агентства, підприємства з охорони, як і раніше потребують спецодяг для своїх співробітників. Можливе укладення угоди через надання персональної пропозиції.

– Волонтери. На сьогодні велика кількість волонтерських організацій допомагають військовим і замовляють для них форму, оплачуючи її з громадського фонду. Можливе укладення угоди з кількома волонтерськими організаціями через надання персональної пропозиції.

– Логістичні компанії і постачальники. Можуть бути корисними контрагентами для постачання спецодягу для своїх клієнтів або для власних потреб. Можливе укладення угоди через надання персональної пропозиції.

– Маркетинг та просування. Підприємство практично не представлено в мережі інтернет. Інформація про нього міститься на кількох інформаційних бізнес-сторінках <https://business-guide.com.ua>, <https://www.ukraine.com.ua/egrpou/38878612/>, <https://www.contractors.com.ua>, <https://www.ua-region.com.ua>, <https://ua.kompass.com> та інших. Але інформація, яка там представлена, не дає уявлення клієнтам про можливості підприємства. Бажано мати кілька зразків продукції і розпочати з розміщення їх фото на інформаційних бізнес-сторінках. Участь у виставках на

сьогодні для підприємства обмежена через відсутність можливостей фінансування. Але як спосіб просування та розвитку ці заходи мають бути враховані на майбутнє – реалізація продукції через спеціалізовані магазини воєнторгу.

Важливо розуміти потреби і вимоги потенційних клієнтів, зосередитись на продукції, доставці та підтримці післяпродажного обслуговування, щоб забезпечити конкурентоспроможність на ринку. В умовах війни у замовників виникають специфічні вимоги щодо якості, термінів поставки та безпеки виробництва, які слід ураховувати при пошуку потенційних замовників.

Маючи постійні витрати підприємство має забезпечувати рівень беззбиткового обсягу, який здатний покрити ці витрати. Оскільки підприємство практично однономенклатурне (вважаємо, що можна прийняти його таким), для розрахунку точки беззбитковості можна скористатись загальновідомою формулою розрахунку точки беззбитковості:

$$ТБ = \frac{Пост}{Ц - Зм} \quad (3.4)$$

де Пост – постійні витрати підприємства, тис. грн.;

Ц – Ціна за одиницю продукції, грн;

Зм – змінні витрати на одиницю продукції.

Постійні витрати ТОВ «Остек» включають орендну плату за приміщення, витрати на утримання приміщення, комунальні платежі, розрахунки з бухгалтером, витрати на поточний ремонт та обслуговування обладнання. Загальна сума цих витрат 126,15 тис. грн. Ціна на комплект літнього воєнного одягу становить 1900 грн. Підприємство орієнтується на помірні ціни, які, як правило, стають ключовим фактором при участі в тендерах. При цьому підприємство забезпечить себе достатнім рівнем рентабельності виробництва (26,6%). Точка беззбитковості за таких умов дорівнюватиме:

$$ТБ = \frac{96150}{1900 - 1500} = 240 \text{ комплектів одягу}$$

Виручка, яка забезпечить беззбитковість з таких умов має становити 456,00 тис. грн.

Для ТОВ «Остек», яке наразі є збитковим, можна запропонувати такі заходи для виходу з кризи та стабілізації діяльності:

1. Оптимізація витрат. Провести детальний аналіз витрат для виявлення можливостей їх зниження, особливо в частині постійних витрат. Можливо змінити місце оренди. Знайти альтернативних постачальників матеріалів для зниження собівартості виробництва без втрати якості. Впровадити заходи для зниження енергоспоживання.

2. Розширення ринку збуту

Розробити та впровадити маркетингову стратегію для просування продукції на нові ринки, включаючи цифровий маркетинг, соціальні мережі та участь у виставках.

Шукати партнерства з компаніями, що потребують спецодягу у великих кількостях (наприклад, будівельні компанії, охоронні агентства).

Налагодити зв'язки з волонтерами, які можуть збирати замовлення серед військових. Запропонувати послуги індивідуального замовлення спецодягу з врахуванням специфічних вимог клієнтів.

Активніше брати участь у державних тендерах на постачання спецодягу для державних установ та підприємств.

3. Розширення асортименту

Розглянути можливість розширення асортименту продукції (наприклад, додавання літнього та зимового спецодягу, засобів індивідуального захисту, корпоративного одягу).

4. Покращення якості та продуктивності

Впровадити нове обладнання для автоматизації процесів розкрою, що може підвищити продуктивність та знизити витрати.

5. Фінансова реструктуризація

Вести переговори з кредиторами щодо перегляду умов кредитування.

7. Покращення управління

Постійно проводити аналіз ринку для виявлення нових можливостей та загроз.

Для скорочення витрат та залучення коштів на підприємство можна рекомендувати такі заходи:

- стягнення дебіторської заборгованості. Згідно балансу станом на 1.01.2024 року дебіторська заборгованість становить 131,4 тис. грн. в тому числі. З них 84,4 тис. грн. – кошти, які не були сплачені замовником вчасно. Державне підприємство «Харківське конструкторське бюро з машинобудування імені О.О. Морозова» з загальної суми 373,81 тис. грн. заборгувало підприємству 84,4 тис. грн. Після виставлення претензій було погашено тільки 15,4 тис. грн. Тож підприємству варто звернутися до Арбітражного суду;

- заміна бухгалтера, що має мінімізувати помилки у звітності та скоротити видатки, пов'язані з нарахуванням штрафних санкцій та пені.

Таким чином, застосування різноманітних моделей діагностики банкрутство показало проблемні місця бізнесу, які спричиняють розгортання кризи: це недостатня ділова активність, катастрофічне зменшення кількості доходів.

Оскільки підприємство займає особливу нішу та основним ринком збуту у нього були тендери, підприємству потрібно спробувати пошукати постійних партнерів, які зможуть забезпечувати його стабільною роботою. Ми бачимо перспективи такого партнерства з волонтерами, які можуть привозити замовлення від військових. При цьому підприємство може запропонувати їм кастомізацію – виконання замовлень відповідно до індивідуальних мірок.

В будь-якому випадку, підприємству потрібно забезпечувати беззбитковий обсяг діяльності, який принаймні буде покривати витрати підприємства та призупинить розвиток кризи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження у сфері проблематики визначення шляхів подолання банкрутства суб'єкта господарювання дозволяє нам зробити кілька висновків.

Досліджуючи підходи до визначення сутності поняття банкрутства ми виявили кілька позицій, з яких науковці трактують це поняття. Основними з них є економічна та юридична позиції, які тісно пов'язані між собою. Економічні проблеми, загострюючись, можуть приводити суб'єкта господарювання до стану хронічної неплатоспроможності, що є підставою для ініціювання юридичних процедур визнання його банкрутом. З формальної точки зору банкрутство визнається тільки через юридичні процедури, але економічні ознаки банкрутства різної глибини можуть бути притаманні суб'єктам господарювання і без офіційного визнання банкрутства. Через існування різних причин, наслідків або цілей можна виділити кілька видів банкрутства.

Не допустити погіршення економічних параметрів діяльності підприємства до стану критичних дозволяє своєчасне виявлення проблем. Існуючі методи діагностики банкрутства дозволяють заздалегідь виявляти ранні ознаки банкрутства та вживати заходи для його недопущення. Серед різних методів особливої популярності набули дискримінантні моделі, які узагальнюють різні параметри діяльності суб'єкта господарювання в одному показнику, який дозволяє ідентифікувати стан підприємства та ймовірність настання банкрутства. Однак не варто нехтувати й іншими методами, які дозволяють виявити прояви криз ще до того, як вони знайшли відображення у фінансових показниках.

На підприємствах мають реалізовуватись заходи, спрямовані на попередження банкрутства, незалежно від того, чи виявлені ознаки банкрутства, чи ні. Навіть успішно працююче підприємство має убезпечувати себе від можливостей розвитку проблем, створюючи таку систему, яка має не допустити розвитку банкрутства. Система заходів та методів управління має відповідати стану, в якому знаходиться підприємство.

ТОВ «Остек», що спеціалізується на виробництві спецодягу, в останні два роки

зіштовхнулося з проблемою зменшення доходів, які не покривають повною мірою його витрати. Працюючи тільки за конкретними замовленнями підприємство мінімізує свої запаси, однак потрапляє у суттєву залежність від процедур отримання замовлень. Підприємство працює в орендованому приміщенні, яке обладнане швейним та іншим обладнанням, необхідним для виготовлення одягу. Чисельність працівників на підприємстві варіює залежно від інтенсивності діяльності. В умовах відсутності замовлень єдиним працівником на підприємстві залишається власник. Потрібно зазначити, що основна діяльність – пошив продукції, залишається прибутковою і має непогану маржу.

Основні засоби підприємства не є застарілими, регулярно оновлюються, що забезпечує їх високий ресурс продуктивності. Структура активів відповідає характеру діяльності: мінімум запасів та дебіторської заборгованості. Однак у підприємства сильно обмежена сума доступних грошових коштів. Фінансуючи свій бізнес переважно за рахунок власних коштів підприємство страхує себе від надмірних вимог з боку позичальників.

Аналіз фінансового стану підприємства показав, що воно є максимально незалежним від зовнішніх ресурсів, але обмеженим в маневрі власними засобами, оскільки вони унерухомлені в необоротних активах. Підприємство має порушену ліквідність та дуже низький рівень абсолютної платоспроможності. Хоча загальний коефіцієнт покриття відповідає нормам та свідчить про достатню перспективну платоспроможність підприємства. Отже, при відсутності прострочених платежів та фінансовій незалежності підприємство є системно збитковим, що є передвісником розвитку серйозної кризи.

Застосування дискримінантних моделей Альтмана, Спрінгейта, Терещенка та Конана дозволяє ідентифікувати стан підприємства як кризовий. Однак відповідно до офіційної Методики виявлення ознак неплатоспроможності підприємство характеризується поточною неплатоспроможністю, але не має ознак критичної неплатоспроможності.

Ідентифіковані проблеми дозволяють визначити пріоритетні заходи попередження банкрутства. На підприємстві має бути реалізована відповідна стану

система попередження банкрутства. Її основні складові визначені у теоретичному розділі. Вони включають впровадження кризисного управління, оптимізацію операційної діяльності, управління ліквідністю за умови активізації маркетингової діяльності та в умовах постійного моніторингу фінансових показників.

Основним способом відновлення діяльності ми вважаємо пошук волонтерських організацій, через які можна виконувати замовлення для військових, кастомізуючи пропозицію, тобто виконуючи замовлення по індивідуальних мірках. Також підприємству потрібно більш активно та наочно презентувати себе не тільки у бізнес-спільноті, тобто залучати до просування бізнесу інструменти маркетингу. Мінімальні обсяги замовлень мають становити не менше 240 комплектів одягу, беззбиткова виручка становить 456,00 тис. грн.

Таким чином підприємство зможе отримати необхідні кошти, підвищить ліквідність і зможе, нарешті, отримувати прибутки.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Garner's Modern English Usage (5 ed.) URL : <https://www.oxfordreference.com/search?q=bankruptcy&searchBtn=Search&isQuickSearch=true> (дата звернення: 10.03.2024)
1. Glossary URL:: <https://www.bdc.ca/en/articles-tools/entrepreneur-toolkit/templates-business-guides/glossary/bankruptcy> (дата звернення: 10.03.2024)
2. Андрущак Є. М. Удосконалення інституту банкрутства. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 29-37
3. Бабич Л.М. Актуальні проблеми удосконалення організаційно-методичного механізму запобігання банкрутству на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №4(22). С.71-75.
4. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. 6-е вид., випр. Київ. : ЦУЛ, 2015. 328 с.
5. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навч. посібник. – 6-е вид., випр. Київ : КНЕУ, 2012. 592с.
6. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента . Киев : Ника-Центр, 1999. 512 с.
7. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. 2-е изд. Киев : Эльга, 2009. 645 с.
8. Брагіна, О. С. Дослідження підходів щодо визначення сутності банкрутства підприємства. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2019. № 4 (10). С. 40–49. DOI: 10.5281/zenodo.3834926
9. Ватченко О. Б., Шаранов Р. С. Використання моделей оцінки ймовірності банкрутства на підприємствах України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 6 (17). С. 132-138. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Vatchenko-O.B.-SHaranov-R.S..pdf> (дата звернення: 17.03.2024)
10. Великий Ю. М., Косарева І. П., Політун Д. О. Теоретичні основи оцінки

ймовірності банкрутства підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 3-1 (46). С. 92-96.

11. Волконський Є. Актуальні питання банкрутства за законодавством України в умовах розбудови правової держави. *Наше право*. 2013. №7. С. 184-188.

12. Волот О. І., Бабич І. М., Ткаченко О. О. Банкрутство підприємства: сутність, ймовірність та методи визначення. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 4 (4). С. 61-67

13. Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 2 (24). С. 39-43

14. Глущенко С. В., Івахненко С. В. Антикризове управління на підприємстві: фінансово-організаційні аспекти. Конспект лекцій : навч. посіб. Київ : НаУКМА, 2020. 92 с

15. Голощапов Н. А. Словарь-справочник аудитора; под. ред. В.И. Осипова. М.: Экзмен, 1999. 384 с.

16. Грабовецький Б. Є., Шварц І. В. Фінансовий аналіз та звітність : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2011. 281 с.

17. Григорук П.М., Бальоха А. О. Діагностика фінансового стану підприємства. *Альманах наук*. 2018. №3 (12) березень С. 7-10.

18. Дорошук Г. А., Дашенко Н. М. Антикризове управління підприємством : Навч. посібник. Одеса, 2006. 330 с.

19. Економічна діагностика: Підручник / В. Л. Дикань, І. В. Токмакова, В. О. Овчиннікова та ін. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 284 с.

20. Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В. Банкрутство підприємства: сутність поняття та основні ризик-фактори його виникнення в готельно-ресторанному бізнесі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 37. С. 243-250. <https://doi.org/10.32843/infrastructure37-34>

21. Зимін Н. Діагностика фінансового стану і стійкості функціонування підприємства. *Економічний аналіз*. 2020. Вип. 7. С. 262–265.

22. Кальченко О. Санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств.

Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. №1 (21). С. 220-228

23. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. М.: Финансы и статистика, 2001. 768 с.

24. Кодекс України з процедур банкрутства. Редакція від 15. 04. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19/ed20230415#Text> (дата звернення: 14.03.2024)

25. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник. 3-тє видання, доповн. і переробл. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 396 с.

26. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Горбенко Т. М. Кризові ситуації на підприємствах: сутність, класифікація, загрози виникнення та заходи реагування. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 51. С. 175-183. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct51-27>

27. Ліснічук О. А., Виноградова Є. В. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 33. С. 111-116.

28. Мазуркевич С. А. Банкрутство підприємства: сутнісно-видова характеристика та порядок здійснення. *Соціально-економічний розвиток України на початку ХХІ століття* : матеріали щорічної студентської наукової конференції , м. Київ, 15 квітня 2012 року, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2012. URL : https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section4/mazurkevych/ (дата звернення: 04.03.2024)

29. Мельник В. М., Бичкова Н. В., Калінська І. М. Оптимізація фінансової архітектури збиткових підприємств України : монографія. Тернопіль: Астон, 2013. 204 с.

30. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : затв. Наказом Міністерства економіки України від

19.01.2006 № 14 . (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 N 1361 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text> (дата звернення: 18.03.2024)

31. Москвін Б. Банкрутство як механізм антикризового управління підприємством. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 58-68. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020\(130\)05](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2020(130)05)

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України від 18 травня 2000 р. № 288/4509. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення: 15.04.2024)

33. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

34. Пепа Т. В., Федорова В. О. Управління фінансовою санацією підприємств: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 440 с.

35. Пластун О.Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2005. № 2. С. 256–261.

36. Податковий кодекс України. Редакція від 01. 04. 2024 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.04.2024)

37. Поляков Р. Б. Сутність відносин банкрутства (неплатоспроможності). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 63-73. URL : http://apnl.dnu.in.ua/2_2023/10.pdf (дата звернення: 10.03.2024)

38. Ромашова Я. В. Криза на різних стадіях життєвого циклу підприємства: причини та напрями реагування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 45-49. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2016/11.pdf (дата звернення: 10.03.2024)

39. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 18. С. 127-133. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/18_2018_ukr/23.pdf (дата звернення: 06.03.2024)

40. Савицька Г.В., Градова А.В. Економічний аналіз діяльності підприємства:

навч. посіб. К.: Знання, 2014. 654 с.

41. Ситник Л. С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економіки». Донецьк, 2002. 32 с.

42. Скворцов М.Н. Бізнес-план підприємства. Київ :Вища школа, 1995. 354 с.

43. Сукрушева Г. О. Папуцин В. М. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 9. с. 682-686 URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/eng/journal-9/16-stati-9/920-sukrusheva-g-o-paputsin-v-m> (дата звернення: 09.03.2024)

44. Тараруєв Ю.О. Сутність та діагностика фінансового стану підприємства проблеми системного підходу в економіці. *Економіка та управління підприємствами*. 2021. Випуск №2(82). С. 113-119. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-16> http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/2_82_2021_ukr/18.pdf

45. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 272 с.

46. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2000. 412 с.

47. Третяк О. Про проблему банкрутства підприємств. *Економіка України*. 2000. № 2. С. 46-50.

48. Троц І.В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2011. №. 5. С. 221–228.

49. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. 5-е вид., переробл. і доп. Київ : МАУП, 2014. 328 с.

50. Хохлов М. П., Подимайло М. В. Аналіз існуючих підходів і методів фінансової діагностики ймовірності банкрутства. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 7. С. 199-204. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/35.pdf (дата звернення: 18.03.2024)

51. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як

метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №

2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6121> (дата звернення: 22.03.2024).

52. Чорновіл І. А. Сутнісна характеристика кризи підприємства та причини її виникнення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2. Т. 1. С. 10-13

53. Шеремет А.Д. Финансы предприятий. 4-е вид., випр. М.: ИНФРА–М, 2014. 343 с.

54. Шершньова З. Є., Багацький В. М., Гетьманцева Н. Д., Пенкіна Т. Є. Антикризове управління підприємством / за заг. ред. З. Є. Шершньової. Київ : КНЕУ, 2007. 680 с.

55. Шморгун Н.П., Головка І.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. 8-е вид., випр. Київ : ЦНЛ, 2016. 528 с

56. Яблонська А. С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне регулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. URL: <http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=4793&sid=comments>. (дата звернення: 11.03.2024)

57. Янковець Т. М., Чернюк Ю. В., Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 58-62. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2016/14.pdf (дата звернення: 04.05.2024)

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 Таблиця інтерпретації результатів за 2-х факторною моделлю

Значення показника «Z»	Ймовірність банкрутства
< 0	Ймовірність банкрутства < 50 та зменшується зі зменшенням показника
>0	Ймовірність банкрутства >50% та збільшується зі збільшенням показника
= 0	Ймовірність банкрутства дорівнює 50%

Таблиця А.2 Таблиця інтерпретації результатів за 5-ти факторною моделлю

Альтмана

Значення показника «Z»	Ймовірність банкрутства
< 1,23	Дуже висока
1,23 - 2,89	Висока
>2,89	Можлива

Додаток Б

Таблиця Б.1 Порівняльний аналітичний баланс ТОВ «Остек» за 2022 – 2023 рр.

Статті балансу	2022р. Суми (тис. грн.)		2023р. Суми (тис. грн.)		Зміна				Зміна за два роки	
	На поч. звіт. пер.	На кін. звіт. пер.	На поч. звіт. пер.	На кін. звіт. пер.	2022р.		2023р.			
					В сумі (тис. грн.)	В % до суми на поч. року.	В сумі (тис. грн.)	В% до суми на поч. року.	Сума (тис. грн.)	В % до поч. 2022р.
Актив										
1. Основні засоби	2114,1	2266,9	2266,9	1959,6	+152,9	+7,2	-307,3	-13,5	-154,5	- 6,3
2. Оборотні активи	531,5	502,3	502,3	385,4	-29,2	-5,5	-116,9	-23,3	-146,1	-28,8
- виробничі запаси	334,2	310,3	310,3	252	-23,9	-7,1	-58,3	-18,8	-82,2	-25,9
- дебіторська заборгованість	195,7	191,6	191,6	131,4	-4,1	-2,1	-60,2	-31,4	-64,3	-33,5
- грошові кошти	1,6	0,4	0,4	2,0	-1,2	-75	+1,6	+400	+0,4	+25
Витрати майбутніх періодів	0,3	_____	_____	_____	-0,3	-100	_____	_____	-0,3	100
Баланс	2645,9	2769,2	2769,2	2345	+123,3	+4,7	-424,2	-15,3	-300,9	-10,6

Продовження таблиці Б.1

Статті балансу	2022р.		2023р.		Зміна				Зміна за два роки	
	Суми (тис. грн.)		Суми (тис. грн.)		2022р.		2023р.			
	На поч. звіт. пер.	На кін. звіт. пер	На поч. звіт. пер	На кін. звіт. пер	В сумі (тис. грн)	В % до суми на п.р.	В сумі (тис. грн.)	В% до суми на п.р.	Сума (тис. грн.)	В% на початок 2022р.
Пасив										
1. Власний капітал	2191,6	2267,3	2267,3	2051,2	+75,7	+3,4	-216,1	-9,5	-140,4	-6,1
Статутний капітал	82,9	82,9	82,9	82,9	-	-	-	-	-	-
Інший додатковий капітал	2254,9	2531,2	2531,2	2743,5	+276,3	+12,2	+212,3	+8,4	+448,6	+21,6
Резервний капітал	224,1	212,3	212,3	-	-11,8	-5,3	-212,3	-100	-224,1	-100
Непокритий збиток	370,3	559,1	559,1	775,2	+188,8	+50,1	+216,1	+38,6	+404,9	+109
2. Довгострокові пасиви	13,3	13,1	13,1	10,8	-0,2	-1,5	-2,3	-17,5	-2,5	-19
3. Поточні зобов'язання	441	488,8	488,8	283	+47,8	+10,8	-205,8	-42,1	-158	-31,3
Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-		-	-
Баланс	2645,9	2769,2	2769,2	2345	+123,3	+4,7	-424,2	-15,3	-300,9	-10,6

Таблиця Б.2 Загальна оцінка стану майна ТОВ «Остек» за 2023 рік

Показники	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Зміна	
	Тис. грн.	% у загал. сумі майна.	Тис.грн.	% у загал. сумі майна	Тис. грн. за рік	%
Всього майна	2769,2	100	2345,0	100	- 424,2	- 15,3
Основні засоби	2266,9	81,9	1959,6	83,6	- 307,3	+ 1,7
Оборотні активи	502,3	18,1	385,4	16,4	- 116,9	- 1,7
Запаси на затрати	310,3	11,2	252,0	10,7	- 58,3	- 0,5
Дебіторська заборгованість, грошові кошти	192,0	6,9	133,4	5,7	- 58,6	- 1,2

Таблиця В.1 Таблиця інтерпретації результатів за Ж. Конана

Значення показника	Ймовірність банкрутства
$Z = 0,210$	вірогідність 100%
$Z = 0,480$	вірогідність 90%
$Z = 0,002$	вірогідність 80%
$Z = -0,026$	вірогідність 70%
$Z = -0,068$	вірогідність 50%
$Z = -0,087$	вірогідність 40%;
$Z = -0,107$	вірогідність 30%
$Z = -0,131$	вірогідність 20%
$Z = -0,164$	вірогідність 10%

Таблиця В.2 Таблиця інтерпретації результатів за О.О. Терещенко

Значення показника	Ймовірність банкрутства
$Z > 2$	підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство
$1 < Z < 2$	фінансова рівновага порушена, але за умови переходу підприємства на антикризове управління банкрутство йому не загрожує
$0 < Z < 1$	підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів
$Z < 0$	підприємство є напівбанкрутом

Таблиця Г.1 Вихідна інформація для застосування моделі діагностики банкрутства Конана

Показник	Умовне позначення	Джерело інформації	2022	2023
Грошові кошти	Гр	Рядок 1165 активу балансу	1	1,2
Дебіторська заборгованість	ДЗ	Рядок 1155 активу балансу	193,65	161,5
Активи	А	Рядок 1300 активу балансу	2707,55	2557,1
X ₁		(Гр + ДЗі)/А	0,072	0,064
Власний капітал	Кв	Рядок 1495 пасиву балансу	2229,45	2159,25
Довгострокові зобов'язання	Зд	За даними бухгалтерської звітності	13,2	11,95
Пасиви	П	Рядок 1300 активу балансу	2707,55	2557,1
X ₂		(Кв + Зд я) / П	0,83	0,85
Сума фінансових витрат	Вф	За даними бухгалтерської звітності	5,0	5,0
Чистий дохід	ЧД	Рядок 2000 Звіту про фінансові результати	251,8	135,37
X ₃		Вф / ЧД	0,019	0,037
Витрати на персонал	Вп	Сума рядків звіту про фінансові результати	100,72	81,22
Додана вартість (після оподаткування)	Дв	Сума витрат на персонал та чистого прибутку підприємства	-88,08	-134,88
X ₄		Вп/ Дв	-1,14	-0,6
Сума прибутку до сплати процентів і оподаткування	П	Пзв – Вф	-183,8	-211,1
Позиковий капітал	Кп	Рядок 1900 – рядок 1495 пасиву балансу	478,1	397,85
X ₅		П/ Кп	-0,384	-0,531